

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

URBANONYMA V MĚSTĚ TÝN NAD VLTAVOU

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marie Janečková, Csc.

Autor práce: Mgr. Petra Balínková

Studijní obor: historie – bohemistika

Ročník: 3.

2012

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácení podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 SB. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovně souhlasí s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice2012

Petra Balínková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí své bakalářské práce doc. PhDr. Marii Janečkové CSc., za informace, rady a materiály, které mi poskytla při vypracování mé bakalářské práce.

Anotace

Urbanonyma v městě Týn nad Vltavou

Tématem této bakalářské práce jsou urbanonyma v městě Týně nad Vltavou. Předmětem práce je soupis názvů ulic v historickém jádru města, názvů přilehlých ulic, novějších městských částí a jejich ulic. Názvy ulic jsou tříděny z hlediska sociolingvistického a slovtvorného. Pozornost je věnována i honorifikačním pojmenováním ulic. Součástí práce je abecední rejstřík ulic. Cílem práce je přispět k onomastice města Týna nad Vltavou.

Abstract

Urbanonyms in the city of Týn nad Vltavou

The theme of this bachelor thesis are urbanonyms (the names of the streets) in town Týn nad Vltavou. The subject this thesis is a list of street's names in the historic centre of the town, names of the adjacent streets, names of the new parts of this town and names of the street in this parts of the town. This names are sorted in terms of sociolinguistic and word-forming. The attention is paid to the names of the street, which is called in honour of some important person, event or place. A part of this thesis is an index of street's names. The aim of this thesis is contribute to onomastics the town Týn nad Vltavou.

Obsah

1. Úvod a metodologie	8
2. Onomastika	9
2.1 Termín urbanonymum	10
2.2 Vývojové etapy urbanonymie.....	11
2.3 Dělení urbanonym	11
2.4 Nařízení pro pojmenování ulic	12
2.5 Motivy pro pojmenování ulic	13
2.6 Honorifikační motiv v pojmenování ulic.....	14
2.7 Honorifikační motiv v proměnách doby.....	16
3. Historie města Týna nad Vltavou.....	17
4. Pravidla pro psaní názvů ulic	20
5. Kategorie uličního názvosloví.....	21
6. Uliční názvosloví od počátku 20. století do roku 1918.....	21
6.1 Honorifikační motiv v pojmenování ulic.....	21
6.2 Urbanonyma orientačního typu	23
6.2.1 Pojmenování reprezentující původní vztahový model „jaký“	23
6.2.2 Pojmenování podle směru či objektu.....	25
6.2.3 Pojmenování atypické pro městský katastr.....	26
6.2.4 Pojmenování odrážející původní zaměstnání obyvatel.....	27
6.3 Shrnutí	27
7. Uliční názvosloví od vzniku republiky do roku 1939.....	28
7.1 Honorifikační motiv v pojmenování ulic.....	28
7.2 Urbanonyma orientačního typu	33
7.2.1 Urbanonyma odrážející vztahový model „jaký“	33
7.2.2 Pojmenování podle směru či objektu.....	33
7.2.4 Pojmenování atypická pro městský katastr.....	34
7.3 Shrnutí	35
8. Uliční názvosloví v letech 1939–1945	36
8.1 Honorifikační motiv v pojmenování ulic.....	36
8.2 Urbanonyma s orientačním významem	37
8.2.1 Urbanonyma odrážející vztahový model „jaký“	37
8.2.2 Pojmenování motivovaná směrem či budovou.....	37
8.2.3 Pojmenování atypická pro městský katastr.....	38

8.2.4	Pojmenování motivovaná původním zaměstnáním obyvatel	39
8.3	Shrnutí	39
9.	Uliční názvosloví v letech 1945–1989	40
9.1	Honorifikační motiv v názvech ulic	40
9.2	Urbanonyma s orientačním významem	44
9.2.1	Urbanonyma odrážející vztahový model „jaký“	44
9.2.2	Pojmenování motivovaná směrem či budovou	45
9.2.3	Pojmenování atypická pro městský katastr	47
9.3	Shrnutí	48
10.	Uliční názvosloví od roku 1990 dosud.....	49
10.1	Honorifikační motiv v pojmenování ulic.....	49
10.2	Urbanonyma s orientačním významem	50
10.2.1	Urbanonyma odrážející vztahový model „jaký“	50
10.2.2	Pojmenování motivovaná směrem či budovou	50
10.2.3	Pojmenování atypická pro městský katastr	51
10.3	Shrnutí	52
11.	Klasifikace urbanonym podle způsobu tvoření.....	52
11.1	Substantiva v uličním názvosloví	53
11.2	Adjektiva v uličním názvosloví	55
11.2.1	Adjektiva odvozená ze substantiv.....	55
11.2.2	Adjektiva neodvozená	56
11.2.3	Adjektiva odvozená ze sloves.....	56
12.	Urbanonyma z hlediska jejich utvářenosti.....	57
12.1	Názvy utvořené z proprií	57
12.1.1	Názvy ulic utvořené z antroponym	57
12.1.2	Názvy ulic utvořené z toponym substantivního původu.....	58
12.1.3	Adjektivní názvy ulic utvořené z toponym.....	58
12.2	Názvy utvořené z apelativ	58
13.	Abecední rejstřík ulic	59
	Závěr	63
	Prameny:	68
	Seznam literatury	68
	Internetové zdroje.....	70
	Seznam příloh	71
	Přílohy.....	72

1. Úvod a metodologie

Ve své bakalářské práci se zabývám urbanonymy v Týně nad Vltavou. Změny v uličním názvosloví a jeho vývoj byl sledován v průběhu 20. století. Do práce je zařazena i stručná historie města Týn nad Vltavou, která je důležitá pro pochopení původu některých názvů ulic, hlavně pak honorifikačních pojmenování. Mnohé osobnosti, jejichž jméno nesou ulice ve městě, byly totiž s Týnem nad Vltavou přímo spjaty.

Cílem práce je přispět k onomastice města Týn nad Vltavou, předložit přehledný soupis uličního názvosloví v daných obdobích, postihnout změny názvů ulic v průběhu 20. století a podat výklad motivace uličního názvosloví.

Sběru podkladů předcházelo prostudování zadaného tématu spadajícího do oboru onomastika se zaměřením na uliční názvosloví a v jeho rámci pak zvláště na honorifikační motiv. Prostudovala jsem odbornou literaturu věnující se této problematice. Vycházela jsem hlavně z publikace Rudolfa Šrámka *Úvod do studia onomastiky* (1999) a z knihy od Jaroslava Davida *Smrđov, Brežněves a Rychloožkova ulice* (2011). Dále jsem také pracovala s odbornými články ze sborníku *Mnohotvárnost a specifičnost onomastiky* (2010), např. s příspěvkem Jaroslava Davida *Honorifikace jako určující rys moderní urbanonymie*.

K sestavení přehledu uličního názvosloví v různých obdobích 20. století jsem využila dobové mapy a městské plány, soupisy uličního názvosloví a v neposlední řadě také městské kroniky, které právě tyto změny zachycovaly a mnohdy i zdůvodňovaly nové pojmenování. Poučila jsem se i v rukopisu práce *Historie pojmenování ulic v Týně nad Vltavou* od Bedřicha Karáska, zakladatele týnského muzea a autora jedné z městských kronik.

Pramenný materiál jsem získala z archivu Městského muzea v Týně nad Vltavou a ze Státního okresního archivu v Českých Budějovicích.

Sebraný materiál byl roztříděn do několika kategorií z hlediska historického, z hlediska motivace pojmenování a nakonec i z hlediska slovotvorného.

Nejprve jsem z každého příslušného období excerpovala názvy ulic a porovnávala je s názvy současnými. Zde jsem kromě excerptní metody, využila i metodu komparatistickou. Dále pak jsem při zpracování využila i metodu statistickou, zejména při porovnávání četnosti určitých typů pojmenování.

V úvodu práce se věnuji teoretickému vymezení dané problematiky, onomastice obecně, vymezení termínu urbanonymum a v neposlední řadě i honorifikačnímu motivu ovlivněnému proměnami doby.

V praktické části sleduji názvy ulic v proměnlivých historických obdobích od počátku do konce 20. století. V každém období se zaměřuji na názvy honorifikační a na názvy s orientačním významem. Urbanonyma jsou dále klasifikována i z hlediska slovtvorné struktury. V závěru práce je abecední rejstřík současných ulic v Týně nad Vltavou.

Součástí práce jsou i grafy a tabulky, které mají graficky znázornit a statisticky zachytit zjištěné údaje a podat tak přehled o tom, která pojmenování v daném období převládala, či z čeho jsou shromážděná urbanonyma nejčastěji odvozena.

2. Onomastika

Onomastika je vědní obor, jehož předmětem zkoumání jsou vlastní jména – propria, jako prvky jazyka. Jsou to lexikální jednotky, které v protikladu k apelativům na nepojmové bázi pojmenovávají komunikativně individualizované objekty. Jejich hlavní funkcí při tom je pojmenované objekty téhož druhu diferencovat a lokalizovat, tedy rozlišit od sebe objekty téhož druhu a zařadit takto pojmenovaný objekt do vztahů věcných, prostorových, sociálních, kulturních, historických nebo ekonomických. Z těchto funkcí pak vyplývají všechny vlastnosti a systémové jevy, charakteristické pro vlastní jména.

Onomastika se dále dělí na:

- **geonymii** – tato disciplína zahrnuje všechny třídy toponym, tedy jména onymických objektů na povrchu země, a kosmonym, tedy jména nebeských těles a útvarů na nich. Pod toponyma můžeme zahrnout i uliční názvosloví – urbanonyma.
- **bionimii** – zahrnuje:
 - antroponyma – vlastní jména osob;
 - pseudoantroponyma – vlastní jméno jedinečné bytosti považované za živou –

pohádková nebo mytická postava – *Červená Karkulka*... (manuál onomastiky);

- zoonyma – vlastní jména živočichů, jako např. *Asta, Alík*.

- **chrematonymii** – zahrnuje propria pro objekty, jevy a vztahy vzniklé lidskou činností, a to společenskou, kulturní, ekonomickou či politickou. Jedná se o vlastní jméno jedinečného lidského výtvoru, jako je např.: *Hochtief*, román *Temno*.¹

2.1 Termín urbanonymum

V řadě odborných publikací, hlavně těch starších, termín urbanonymum vůbec nenalezneme, a pokud ano, jeho definice se v řadě případů liší.

Ve Šmilauerově základní publikaci *Úvod do toponomastiky* (1966) tento termín nenajdeme. Vladimír Šmilauer řadí jména náměstí, ulic, nábřeží, mostů, která by se dala zahrnout pod termín urbanonym, k tzv. hodonymům. Stejně zařazení pak najdeme i u Libuše Olivové-Nezbedové v *Pomístních jménech v Čechách* (1995).

Rudolf Šrámek definuje urbanonyma jako „jména všech osídlených i neosídlených objektů nacházejících se na historicky i soudobě vymezeném katastru sídelního útvaru, který má charakter (statut) města, a jako jména pojmenovávající nejrozmanitější objekty (kromě antroponymických) mající pro život města význam a v katastru města se realizující.“

Naproti tomu termín urbanonymum Rudolf Šrámek vyhrazuje pro „vlastní jména lidských sídlišť, která mají buď od svého vzniku (založení), buď získaný během historického vývoje statut města.“

V *Encyklopedickém slovníku češtiny* (2002) upozorňuje autorka hesla „urbanonymum“ Jana Pleskalová na nejednoznačné chápání termínu. Co do rozsahu urbanonymum není jasně definováno: „vlastní jména sídelních i nesídelních objektů ležících na katastru (podle jiného mínění jen v historickém jádru) města.“ K urbanonymům „nebývají zařazována hydronyma ani oronyma, pokud nepojmenovávají nějaký specifický prvek městské reality.“²

¹ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno 1999.

² zdroj: www.jardavid.ic.cz [cit. 2011-08-17]

V této práci je termínem urbanonymum myšlen uliční název – jméno ulice, náměstí či jiného veřejného městského prostoru.

2.2 Vývojové etapy urbanonymie

V rámci vývoje uličního názvosloví můžeme rozlišit několik období:

1. Do 19. století – názvy nejsou standardizované a plní jen funkci orientační.
2. S nástupem rozvoje politického života a systému politických stran se výrazně prosazuje honorifikační motiv. Objevují se názvy ulic jako Palackého, Masarykova aj. – takovéto názvy jsou ovšem značně nestabilní a podléhají tak častému přejmenování.
3. Vrcholným obdobím, kdy jsou honorifikační jména hojně používána, je období 40. a 50. let, po kritice kultu osobnosti na XX. sjezdu KSSS v zemích východní Evropy byly přijaty zákonné normy, které upravovaly tuto problematiku.
4. Po roce 1989 dochází k nejnutnějšímu odstranění nevhodných názvů.³

2.3 Dělení urbanonym

Urbanonyma můžeme rozdělit podle několika hledisek do různých kategorií, a to podle způsobu pojmenování. Objekt je tedy pojmenován buď přímo, či nepřímo. U přímého pojmenování je objekt pojmenován přímo podle rysu jemu vlastnímu – např. *Skalka*; nebo nepřímo, tzn. podle objektu jiného – např. *Pod Skalkou*, *U Skalky*. Toto dělení ale někteří onomastikové kritizují. Šrámek namítá, že rozlišování propria na přímá a nepřímá u některých tříd vlastních jmen může vést až ke zrušení či nevytvoření hranice mezi etymologií a onomastikou a také k neodlišení kategorií „apelativní a propriální obsah“.

Jedním z dalších východisek pro třídění urbanonym může být dělení rozlišující propria na primární (nederivovaná) a sekundární (derivovaná).

³ zdroj: www.jardavid.ic.cz [cit. 2011-12-17]

Při onomastických bádáních se během jejich vývoje uplatnily nejvýrazněji tři základní principy klasifikace, které lze použít i v případě klasifikace urbanonym. Jde o lexikálně-sémantický, morfologicko-slovotvorný a binární – dvouplánový princip.

Urbanonyma můžeme dále členit na skupiny názvů orientačního a dedikačního typu. Pod první typ spadají pojmenování motivovaná směrem, polohou, objekty vytvořenými lidskou rukou, vlastnostmi ulic, světovými stranami, jejich funkcí, porosty či názvy podle původního zaměstnání obyvatel. Ve druhém typu se pak rozlišují názvy podle osobností z umělecké sféry, dle národních činitelů, vědců, hrdinů odboje apod. Toto členění uplatnila E. Krošláková ve členění slovenských ulic⁴.

Rudolf Šrámek mluví o vztahových modelech. Vztahový model vyjadřuje vztah pojmenovatele k propriálně pojmenovávanému objektu. Tento vztah je vymezen čtyřmi obsahově sémantickými kategoriemi, které dávají odpověď na otázky kde, kdo, co, jaký a čím. Přitom každou z těchto kategorií lze více či méně obměňovat (kde – odkud osadníci přišli). Konkrétním výrazem vztahových modelů pak může být model slovotvorný, forma toponyma. Oba modely se při tom realizují společně a tvoří tak urbanonymický pojmenovací model. V rámci vztahových modelů rozlišujeme také propriální objekty životné a neživotné.⁵

2.4 Nařízení pro pojmenování ulic

Císařské nařízení z 23. března 1857 o označování ulic tabulkami a odstranění opakujících se názvů, je prvním předpisem, který se snažil vnést do uličního názvosloví jistý pořádek.

Další zákonnou úpravu týkající se mimo jiné i uličního názvosloví najdeme v zákoně č. 266 ze 14. dubna 1920 o názvech měst, obcí, osad a ulic, jakož i označování obcí místními tabulkami a číslování domů, který uváděl, že dosavadní pojmenování ulic a veřejných míst podle osob, které projevíly

⁴ ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra. Klasifikace českých a slovenských urbanonym, in: DAVID, J. – HARVALÍK, M. – ČORNEJOVÁ, M. (eds.). *Mnohotvárnost a specifčnost onomastiky*. IV. česká onomastická konference, 15.–17. září 2009, Ostrava, sborník příspěvků. Ostrava – Praha: FF OU a ÚJČ AV ČR, 2010.

⁵ ŠRÁMEK, R. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno 1999.

nepřátelské smýšlení vůči československému národu nebo národům sdruženým, nejsou dovolena.

Další nařízení týkající se odstranění starých, nevhodných názvů, vyšlo v oběžníku ministerstva vnitra z 10. srpna 1945 a znělo takto: „*Obnovení ústavních poměrů a nové právní postavení Němců v zemi České a Moravskoslezské vyžaduje, aby bylo také pojmenování ulic a veřejných míst v obcích uvedeno v soulad s těmito změnami. Ministerstvo vnitra proto žádá, aby ve všech obcích, v nichž jsou ulice a veřejná místa pojmenovány, bylo bezodkladně přikročeno – pokud se tak již nestalo – k odstranění všech názvů ulic, náměstí, sadů apod., pokud upomínají na dobu nesvobody, na nacismus a jeho představitele, jakož i vůbec na germanisaci a německví a aby odstraněná pojmenování byla nahrazena novými vhodnými názvy*“. Na nových pojmenováních se měl nadále usnášet místní národní výbor a svá rozhodnutí v této věci předkládat do osmi dnů okresnímu národnímu výboru, který pak dohlížel na případné rozpory s předepsanými ustanoveními.

Ministerský oběžník dále upozorňoval, že pokud má být ulice pojmenována podle presidenta republiky nebo podle jiného významného představitele státu, je nutno dbát na to, aby takto nově pojmenované ulice splňovaly i jistý reprezentativní účel. Nemá se takto pojmenovávat každá malá, bezvýznamná ulice. Pokud ve městě takové vhodné místo není, má se od takového pojmenování upustit⁶

Vyhláška Ústředního úřadu pro věci národních výborů ze dne 4. září 1961 o názvech obcí, označování ulic a číslování domů, pak uvádí, že pokud se má ulice nově pojmenovat nebo stávající ulice přejmenovat podle jména vynikající osobnosti veřejného života domácího či zahraničního, je třeba vyžádat si stanovisko Ústředního úřadu pro věci národních výborů. Ulice a veřejná prostranství se nemají pojmenovávat podle osobností dosud žijících.⁷

2.5 Motivy pro pojmenování ulic

Nejstarší jména ulic se nám dochovala ze středověku, kdy tato pojmenování byla podmíněna základní funkcí vlastního jména, tedy pojmenováním rozlišit a vyčlenit konkrétní objekt, v našem případě ulici, od objektů jemu podobných.

⁶ KOVÁŘ, Daniel – KOBLASA, Pavel. *Ulicemi města Českých Budějovic*. České Budějovice 2005.

⁷ zdroj: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1961/sb46-61.pdf> [cit. 2011-12-17]

V tomto období je typický úředně nijak neregulovaný vznik prvních názvů ulic, pojmenování ulic je v této době zcela spontánní. Jména jsou volena obvykle podle tvaru ulice, tak se můžeme setkat se jmény jako *Krátká, Dlouhá, Široká*. Dále mohla být jména volena např. podle směřování ulice k určitému městu - *Budějovická, Tábořská*. Motivací mohla být i přítomnost světských či církevních staveb v ulici – *Klášteří, Děkanská*; povolání příslušníků cechu, kteří měli své dílny v ulici – *Řeznická, Koželužská*. Motivací pro pojmenování se stávala i národnost zdejších obyvatel, německá, či jména majitele některého z domů či pozemků,⁸ např. *Kaprova ulice*; tady se ale nejedná o honorifikaci, ale o iradiaci, o rozšíření jména z jednoho objektu na objekty v okolí, v tomto případě tedy jméno vlastníka domu na jméno domu a posléze na celou ulici. V průběhu 19. století se pak objevuje pojmenovávání podle známých osobností politického a společenského života a podle významných událostí. Převážně ve 20. století se pak objevují názvy podle nejrůznějších organizací, hnutí a významných dnů. K původním ryze účelovým a pragmatickým důvodům pojmenování ulic tak přistupuje honorifikační funkce jména.

Kromě snahy uctít takto určitou významnou osobu, si nové motivy pojmenování vyžádal i prudký rozvoj měst. Nová jména ulic ale na rozdíl od staršího období přichází shora, tedy oficiální cestou a nevznikají spontánně. Ulicemi pojmenovanými podle nějaké významné osobnosti obvykle nejsou ulice na předměstí. Významu a postavení člověka ve společnosti mělo odpovídat i umístění po něm pojmenované ulice. Řada původních jmen, tak začíná z centra města pomalu mizet.⁹

Můžeme tedy říci, že změny uličního názvosloví v proudu času odráží kulturní a historický vývoj města. Pro každé historické období můžeme najít jistý rys, který je charakteristický právě pro tu danou dobu.

2.6 Honorifikační motiv v pojmenování ulic

Jaroslav David v knize *Smrdiv, Brežněves a Rychlonožkova ulice* uvádí výstižný citát Viktora Klempera. “...každá revoluce se navrácí k tomu, proti čemu se dohasínající epocha prohřešovala, zpět k lidstvu, k národu,

⁸ KOVÁŘ, D. – KOBLASA, P. *Ulicemi města Českých Budějovic*. České Budějovice 2005.

⁹ HARVALÍK, Milan. *Synchronní a diachronní aspekty české onymie*. Praha 2004, s. 29.

k mravnosti, nebo k pravé podstatě umění atd.“ Dále pak uvádí, že tato tendence se silně projevuje v pojmenovávání a přejmenovávání.

Co především ovlivňuje motivaci vlastního jména, je ideologie, ovlivňující mimo jiné i volbu onymických znaků.

Honorifikační motiv v pojmenovávání ulic se objevuje v průběhu 18. a 19. století. Ve středověku pak šlo o projev majetnického vztahu, v naší době se vedle toho silně uplatňuje oslava jména člověka, který je pro danou dobu nějakým způsobem významný. Pokud feudální pán 18. století dává např. nově vznikajícím vesnicím své jméno, oslavuje tak sídlo svého rodu, ale může tak prokazovat čest i své manželce či dítěti. Rozvinutí honorifikace se potom plně prosazuje ve století 20. a je spojené především s vrcholy nedemokratických režimů.¹⁰

Tento motiv se uplatňuje při vzniku toponym v moderní době. Jedná se o nepravý posesivní vztah, který se vyvinul z posesivního motivu, ale nevyjadřuje reálné vlastnictví objektu.¹¹ Důvodem absence skutečného přivlastnění nějaké osobě může být jednak pouhá symbolická posesivita místa konkrétní osobě, jednak nepersonálnost jevů, které se stávají základem pojmenování - náměstí Míru.¹²

Při funkčním pojetí toponyma, je zřejmé, že v případě honorifikačních jmen jsou základní onymické funkce, totiž identifikace, diferenciacie a lokalizace nahrazeny nebo alespoň potlačeny ve prospěch nominace, jež mnohdy nabývá podoby až mytického aktu tvoření nové reality. Právě tím, že takové jméno neplní své základní onymické funkce, neodráží tedy ani vlastnosti daného objektu, ke kterému se vztahuje.¹³

Toponymum odráží svým motivačním východiskem a strukturou jen význam objektu ve vztahu centrum – periférie, město – venkov, objekt společensky významný – nevýznamný. Na příkladu urbanonymie je pak obecný vztah ekvivalence mezi onymickým objektem a toponymem,

¹⁰ ŠMILAUER, Vladimír. *Osídlení Čech ve světle místních jmen*, Praha 1960, s. 313.

¹¹ DAVID, Jaroslav. Honorifikace jako určující rys moderní urbanonymie, s. 131. In: *Mnohotvárnost a specifčnost onomastiky*. IV. česká onomastická konference, 15.–17. září 2009, Ostrava, sborník příspěvků. Ostrava – Praha: FF OU a ÚJČ AV ČR, 2010.

¹² DAVID, J. *Smrđov, Brežněves a Rychlonožkova ulice: kapitoly z moderní české toponymie: místní jména, uliční názvy, literární toponyma*. Praha 2011, s. 35.

¹³ DAVID, J. Mytizační funkce toponym a mýtus „naší“ krajiny (na příkladu honorifikačních oikonym). In: *Meždunarodna slavistična konferencija Interkulturnijat dialog – tradiciji i perspektivy*. Plovdiv 2008, s. 89–109.

reflektující význam objektu, ilustrován faktem, že v centru mnoha českých měst udržely. Názvy jako *Úzká, Dlouhá, Příčná* apod. Tato pojmenování reprezentují původní vztahový model „jaký“ a označují ulice z pohledu honorifikace nedostatečně reprezentativní.¹⁴

Tento motiv je charakteristický pro politickou činnost společnosti, jména, která takto vzniknou, tedy nemusí mít dlouhého trvání, jsou nestabilní a podléhají častému přejmenování. Tak se v určitých obdobích historie můžeme setkat s názvy ulic jako *Gottwaldoav, náměstí Míru, třída Spojenců*.

Toponyma motivovaná honorifikací jsou závislá především na vnějších okolnostech, jako je politická situace, ideologie nebo společenská poptávka. Honorifikační jméno tedy představuje především jistou ideologickou hodnotu, vytváří novou realitu, její znakový systém, hovoříme zde o tzv. mytizační funkci honorifikačních jmen. Přičemž názvy takto motivované zpravidla nemohou pojmenovávat jakýkoliv městský prostor. Místo, které má být takto pojmenováno, musí splňovat jistá kritéria reprezentativnosti.

Právě město představuje vhodný prostor pro politické a ideologické působení a sebereprezentaci státní moci. Vhodným nástrojem ideologie se pak stávají právě urbanonyma. Nový název se snaží odstranit původní „ideologicky přežitě“ pojmenování novým, a to opět ideologicky příznakovým jménem.¹⁵

2.7 Honorifikační motiv v proměnách doby

Prvním významným zlomem je rok 1918, končí 1. světová válka a došlo k rozpadu Rakouska-Uherska a vzniku Československé republiky. V této době zanikají jména ulic, která odrážela dobu císařství. Mizí tak názvy ulic jako *Ferdinandova třída* nebo *nám. Františka Josefa* a objevují ulice pojmenované po Masarykovi, či Wilsonovi.

Další vlnu přejmenování můžeme zaznamenat po roce 1938. Ztráta pohraničí a následná německá okupace znamená odstraňování všech pojmenování upomínajících na tradice první republiky. Mizí tedy jména jako *Masarykova třída* a objevují se německé názvy ulic či pojmenování po

¹⁴ Týž. Honorifikace jako určující rys moderní urbanonymie. In: *Mnohotvárnost a specifčnost onomastiky*. 4. česká onomastická konference, 15.–17. září 2009, Ostrava 2010.

¹⁵ Týž. *Srnčov, Brežněves a Rychlonožkova ulice: kapitoly z moderní české toponymie: místní jména, uliční názvy, literární toponyma*. Praha 2011. s 38–39.

představitelích třetí říše. Už na konci války dochází k opětné změně těchto názvů.

Změna režimu v roce 1948 a nástup komunistické strany pak odstartoval další změnu uličního názvosloví. Houfně opět mizí, stejně jako po roce 1939. jména symbolizující tradice a hodnoty předválečného Československa. Na jejich místa nastupují jména uctívající komunistické státníky, politiky a ideology. Často se zde také odrážejí realie tehdejšího života společnosti - *Budovatelů, Čs. maďarského přátelství*. Mírný odklon od této linie zaznamenáváme na konci 50. let a na počátku 60. let, kdy v souvislosti s odhalením kultu osobnosti, jsou některá jména nahrazena společensky přijatelnějšími a ideologií méně ovlivněnými názvy. Vyvrcholením tohoto trendu je období Pražského jara 1968 potlačeného vpádem vojsk Varšavské smlouvy a následnou normalizací. I tuto změnu můžeme reflektovat v uličním názvosloví, i když změna není tak výrazná, jako v předchozích etapách.

Rok 1989 a změna režimu pak opět přináší vlnu přejmenovávání. Mizí tak názvy spjaté s minulým režimem a charakteristický je návrat k tradicím předmnichovské republiky. Pokud nedošlo k obnovení jmen z období první republiky, bylo důvodem to, že význam osoby, jejímž jménem se ulice dříve nazývala, není z dnešního pohledu tak velký, jak byl vnímán v tehdejší době.¹⁶

3. Historie města Týna nad Vltavou

Týn nad Vltavou leží na břehu řeky Vltavy asi 2 km od soutoku s řekou Lužnicí. Historie města se datuje už do doby 9.–10. století, kdy na pravém břehu Vltavy ležela osada, související s ochranou vltavského brodu. První písemné zmínky pocházejí z roku 1229, kdy se o Týně mluví jako o vsi s biskupovým sídlem.

Oblast samotné osady a jejího širokého okolí měl darovat Boleslav II. pražskému biskupství při jeho založení v roce 973. Již od středověku je město důležitým tržním centrem, těžícím nejen z výhodné polohy na přechodu cest přes řeku, ale také z obchodní plavby po Vltavě.

¹⁶ ŠRÁMEK, R. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno 1999.

Později zde vyrostl i opevněný dvorec jako sídlo správce biskupského majetku. V polovině 13. století je Týn již významné centrum. K prudkému rozvoji města dochází za biskupa Tobiáše z Bechyně.

Na počátku 13. století vzniká *Malá Strana*, coby samostatná osada lemující obchodní stezku z Týna nad Vltavou do Písku. Název je odvozen od nevelké rozlohy a *strana* odkazuje k poloze na protějším břehu řeky Vltavy.¹⁷

V druhé polovině 13. století za bojů o moc u dvora Václava II. je Týn obsazen královskou posádkou, ale odbojná šlechta pod vedením Vítkovců dvorec přepadla a následně vypálila jako pomstu královu stoupenci Tobiáši z Bechyně. Na jeho popud vzniká pak ve městě kamenný hrad na ochranu jak města, tak obchodní stezky. V této době také pravděpodobně dochází ke stavbě dřevěného mostu přes Vltavu, který je jediný mezi Českými Budějovicemi a Prahou.

Období husitských válek do dějin města nijak výrazně nezasáhlo. Jen jednou došlo k vypálení kostela sv. Christofora v bezvýznamné šarvátce. Do roku 1415 město podléhá přímé vládě pražských arcibiskupů, následně je panství zastaveno Janovi ze Sobětic a Vltavotýnsko se tak stává oporou katolíků. Když se panství podaří Jiřímu Z Poděbrad vymanit z rukou katolíků, zastavuje je synovi svého přítele Janovi II. Čabelickému. Roku 1468 je pak město podruhé ve své historii vypáleno, tentokrát Katolickou jednotou pod vedením Jana ze Šternberka.

Kolem roku 1500 se město stává sídlem Jednoty bratrské. Po roce 1547 ve městě vzniká jedna ze tří císařských solnic v Čechách (vedle Českých Budějovic a Prahy), z nichž se dovážená sůl distribuovala do celých Čech.

Roku 1609 je Týn povýšen Rudolfem II. na královské město. O dva roky později je město již po několikáté vypáleno, tentokrát pasovským vojskem. Újmu město utrpělo i v následujících letech, kdy je střídavě ovládáno císařskou a stavovskou armádou. Město se nakonec přiklonilo ke vzbuřencům. Porážka stavovského povstání potom pro město znamenala ztrátu všech privilegií, ztrácí status královského města a je navraceno pražskému arcibiskupství.

Největší škody zde byly napáchané za třicetileté války, kdy bylo opět vypáleno a z dříve prosperujícího města se staly trosky. Týn byl téměř ze dvou

¹⁷ zdroj: www.old.tnv.cz [cit. 2011-10-20]

třetin zničen. Z hradu se stává zřícenina a materiál je rozebírán na opravy domů.

Město si ale i nadále udržovalo komunikační význam. Sbíhaly se zde silnice z Písku, Vodňan, Netolic, Českých Budějovic, Bechyně, Tábora a Soběslavi. Nejvýznamnější byla norimberská poštovní silnice od Protivína do Veselí nad Lužnicí. Jediný vltavský most mezi Českými Budějovicemi a Prahou činil z města i významný vojenský strategický bod. Roku 1742 zde Francouzi svedli bitvu s rakouskými vojsky a o dva roky později se zde střetla rakouská a pruská armáda. Soustředění vojska, časté návštěvy vojenských důstojníků i úřední šlechty a panovníků podpořily rozvoj městských živností a obchodu.

Rozsáhlou přestavbou po obrovském požáru na přelomu 18. a 19. se pomalu měnila tvář Týna, ovšem zchudlé město svou bývalou podobu získávalo jen velmi pomalu.

Roku 1823 se v nedalekých Netěchovicích narodil Karel Komzák, hudební skladatel a ředitel kapely Prozatímního divadla v Praze.

V roce 1847 umírá v nedalekých Kolodějích nad Lužnicí významný loutkář Matěj Kopecký, pohřben byl na týnském hřbitově. Přesné místo jeho posledního odpočinku ovšem není známé, hrob upadl v zapomnění a teprve na počátku 20. století je u hřbitovního kostela postaven symbolický pomníček.

V poslední třetině 19. století začalo město stagnovat. Provoz železnice mezi Vídní, Českými Budějovicemi a Plzní znamenal ztrátu významu starých obchodních cest i ztrátu významu vltavské plavby.

V roce 1898 se město dočkalo železničního spojení s Čičenicemi. Ve stejné době začínají ve městě vyrůstat i první menší závody. První světová válka pak přerušila jakékoliv snahy o rozvoj města. K mírnému rozvoji pak dochází až v období 1. republiky. Roku 1921 se do města vrací armáda a o několik let později jsou zde vybudována dělostřelecká kasárna.

Město se za druhé světové války vyhnulo bombardování díky nedostatku průmyslu. Po válečná léta pak pro město znamenala další rozvoj.

Do vývoje Týna zasáhlo vybudování orlické přehrady, jejíž vzduť dosáhlo až k Týnu. Mění se podoba města. Je zbořena téměř celá městská čtvrť *Dolní Brašov*, mlýny i městská plovárna.

V roce 1969 byl postaven druhý most v místě říčního brodu pod hradem. Tábořská silnice, která původně vedla přes *náměstí Míru*, byla odkloněna přes most a domy v jejím okolí byly demolovány. Starý železný most se stal pěší zónou.

Sídliště na *Malé Straně* bylo dokončeno v roce 1981, k dispozici zde bylo 240 bytových jednotek.¹⁸

Dalších demolic se město dočkalo po roce 1980. V souvislosti se zahájením výstavby jaderné elektrárny Temelín jsou v blízkosti Týna vystavěna dvě nová vodní díla Hněvkovice a Kořensko. Vzduší Vltavy si vyžádalo zánik týnských jezů a s nimi zmizela i budova posledního dosud stojícího mlýna.¹⁹

V souvislosti s výstavbou jaderné elektrárny se začalo pro její zaměstnance budovat i nové sídliště nad městem Hlinky. Název pochází od původního naleziště hlíny, kterou využívali místní hrnčíři.

4. Pravidla pro psaní názvů ulic

Co se týče psaní velkých písmen v názvech ulic, jsou pojmenování přepsána podle současných pravidel pravopisu. Výrazy *ulice, třída, náměstí, nábřeží, most, sady, alej, kolonáda atd.*, pokud označují veřejné prostranství, se píšou vždy s malým písmenem, bez ohledu na to, zda stojí na prvním nebo druhém místě v názvu. Píšeme tedy: *náměstí Míru, Masarykova třída* apod. Některé ulice mají ve svém názvu na prvním místě výraz pojmenovávající jiný druh veřejného prostranství jako *alej Míru*, v takovém případě se doporučuje psát tento výraz s malým písmenem.²⁰

V předložkových spojení, kdy po předložce následuje substantivum, se předložka i samotné substantivum píše s velkým písmenem – *Pod Tratí, Pod Rozhlednou, Na Vinicích, Na Brodech, Ke Hradu* atd.

Při spojení obecného podstatného jména a vlastního jména v 2. pádě se obecné jméno píše s velkým písmenem – *náměstí Bratří Synků*.²¹

¹⁸ *Týn nad Vltavou v letech 1981–1986*. Městský národní výbor v Týně nad Vltavou 1986.

¹⁹ Informace o historii města čerpány z www.tnv.cz a KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Str - U* (VII. díl).

²⁰ zdroj: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=186> [cit. 2012-04-20]

²¹ zdroj: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=186> [cit. 2012-04-20]

5. Kategorie uličního názvosloví

Názvy ulic jsou roztrženy podle jednotlivých historických období, a to do pěti kategorií:

- od počátku 20. století do roku 1918
- od vzniku republiky do roku 1939
- poválečné období - 40. a 50. léta
- léta 60. a 70.
- po roce 1989 do současnosti

Pro výše uvedená období jsou charakteristické určité změny v pojmenování v souvislosti se změnou politické situace.

V rámci těchto období dále třídím ulice do jednotlivých kategorií podle motivace jejich pojmenování. Rozlišuji zde několik základních kategorií – **honorifikační motiv** v pojmenování ulic, **urbanonyma orientačního typu** – v rámci této kategorie jsou ulice roztrženy podle dalších kritérií do několika dalších podkategorií, a to:

- urbanonyma reprezentující původní vztahový model „jaký“,
- pojmenování motivovaná směrem či objekty v ulici,
- pojmenování atypická pro městský katastr,
- pojmenování podle původního zaměstnání obyvatel.

6. Uliční názvosloví od počátku 20. století do roku 1918

V tomto období ve městě najdeme na dvacet ulic či náměstí. Objevují se zde jak honorifikační pojmenování, tak pojmenování s orientačním významem. Více názvů přitom spadá do druhé kategorie.

6.1 Honorifikační motiv v pojmenování ulic

Do této kategorie jsou zařazena jména ulic s honorifikačním motivem v období od počátku 20. století do roku 1918. Jsou zde zařazeny i takové názvy, jejichž původní jméno do této kategorie nespadá, ovšem ve výše zmiňovaném období zde došlo k přejmenování, a to s využitím honorifikačního motivu.

Jirsíkova (Budějovická)

Jan Valerián Jirsík (1798–1883) byl český katolický duchovní, spisovatel a vlastenec. Působil jako českobudějovický biskup, a to v letech 1851–1883. V Českých Budějovicích založil první české gymnázium.²²

Lannova třída (Legií)

Tato ulice vedoucí kolem staré solnice nesla původně název *Solní*. Později byla přejmenována na *Lannovu třídu* – podle Vojtěcha Lanny (1805–1866), českého loděmistra, stavitele a průmyslníka, podnikatele v oblasti dřevařského průmyslu. Dal podnět k stavbě řetězového mostu v Praze, založil Vojtěšskou huť v Kladně. Podílel se na splavnění řek Lužnice a Vltavy. Z místní solnice vytvořil Vojtěch Lanna loděnici.²³

Malé náměstí (Vinařického náměstí)

Ačkoliv původní název do této kategorie nespadá a mohli bychom ho zařadit k urbanonymům podle vztahového modelu „jaký“, je zařazeno právě sem z důvodu jeho přejmenování na náměstí *Vinařického*.

V roce 1902 došlo k přejmenování náměstí na ***Vinařického náměstí*** – pojmenováno podle Karla Aloise Vinařického (1803–1869), který byl jednou z významných osobností národního obrození, český vlastenecký básník, překladatel a spisovatel. V Týně nad Vltavou působil od roku 1849 jako děkan. Zasloužil se o výstavbu školy, která dosud nese jeho jméno.

Stromořadí Stefanie (Alej míru)

V roce 1881 byla vysázena alej lip vedoucí k lesu *Semenci* byla pojmenována *Stromořadí Stefanie* na počest belgické princezny Stefanie u příležitosti jejího sňatku s korunním princem Rudolfem Habsburským.²⁴

Velké náměstí (náměstí Míru)

Náměstí se nachází v samém srdci města, na jeho severní straně najdeme budovu bývalého arcibiskupského zámku, dnešní muzeum. Na západní straně

²² zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Valerián_Jirsík [cit. 2012-02-17]

²³ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 4, k/l.* Praha 1999, s. 296.

²⁴ zdroj: www.tnv.cz [cit. 2012-03-22]

náměstí stojí barokní budova, ve které má své sídlo radnice. Z dalších historicky významných domů, zde můžeme najít například hotel *Zlatou loď* nebo dům *U Modré hvězdy*.

Ještě na začátku 20. století můžeme najít název *Velké náměstí* – motivací tohoto pojmenování je bezesporu rozloha a odlišení od druhého menšího náměstí, které se ve městě nachází a v minulosti neslo příznačné jméno *Malé náměstí*.

V roce 1903 došlo k přejmenování na ***Riegrovo náměstí*** – pojmenováno podle zdejšího čestného občana a souvisí s úmrtím Františka Ladislava Riegra (1818–1903). Byl to významný český politik a publicista, právník, spoluzakladatel Národní strany. Byl zetěm F. Palackého. V letech 1848–1849 se stal členem ústavodárného říšského sněmu, členem Národního výboru a prozatímní vlády v Čechách. Zastával liberální a federativní zásady uspořádání politických a občanských poměrů v Rakousku. V roce 1859 vydal první svazek *Slovníku naučného* – první české encyklopedie.²⁵

6.2 Urbanonyma orientačního typu

Do této kategorie spadají pojmenování motivovaná směrem, polohou, objekty vytvořenými lidskou rukou, vlastnostmi ulic, světovými stranami, jejich funkcí, porosty či názvy dle původního zaměstnání obyvatel.

6.2.1 Pojmenování reprezentující původní vztahový model „jaký“

Tuto kategorii můžeme najít v knize J. Davida – *Smerdov, Brežněves a Rychlonožkova ulice* (2011). Patří sem urbanonyma, která vyjadřují obvykle nějakou vlastnost dané ulice. Většinou se jedná o ulice nacházející se v historickém jádru města či ulice na něj přímo navazující.

Dolní Brašov

Tato ulice přímo navazuje na *Náměstí míru*. Pojmenování je pravděpodobně odvozeno z osobního jména *Braš* a přípony **-ov**. Můžeme usuzovat, že šlo

²⁵ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích*. 3, g/j. Praha 1999, s. 405.

o bývalého majitele, obyvatele nebo osobu jinak spjatou s objektem.²⁶ Název této ulice má i starší podobu – *Baršovská ulice*, kterou Bedřich Karásek uvádí jako nejstarší pojmenování, k přesmyku hlásek dochází někdy v průběhu 18. století, kdy je název udáván jako *Oberbraschovergasse*.

Martina Sudová ve své knize *Zábavný průvodce Týnem nad Vltavou* (1999) uvádí ještě jiný možný původ pojmenování této ulice *Brašov*. Název odvozuje od staročeského slova *brah* – *brážek*, které označovalo kupu nebo jámu.

Horní Brašov

Motivace pojmenování je stejná jako v předchozím případě, i u této ulice dochází v průběhu 18. století k přesmyku hlásek.

Nová (Sakařova ulice)

Ulice navazující na tehdejší *Táborskou*, dnes *Tyršovu ulici*. Po vzniku této ulice jí patrně zůstalo označení *Nová ulice*. „Ulice Nová vzniká z dělení sousedské role, zvláště od čp. 30 – v půli devatenáctého věku.“²⁷

Úzká ulička (Úzká)

Tato ulice spojuje *náměstí Míru* a *Vinařického náměstí*. Spíše než o ulici jde o úzký průchod mezi domy. Prampouch mezi domy (rozpěrný zděný podchodový oblouk mezi dvěma budovami v úzkých ulicích středověké zástavby)²⁸ bývá někdy mylně považován za část městských hradeb, spojujících dvě městská centra – *náměstí Míru* a *Vinařické náměstí*.²⁹

²⁶ OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. – MATUŠOVÁ, J. *Slovník pomístních jmen v Čechách. II, (B-Bau)*. Praha 2006.

²⁷ *Dějiny města Týna nad Vltavou a okolí*. Díl IV., 1849–1900. Týn nad Vltavou 1937.

²⁸ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 6, p/r*. Praha 1999, s. 232.

²⁹ SUDOVÁ, M. – PROCHÁZKA, L. *Vltavotýnsko*. Praha 2007.

6.2.2 Pojmenování podle směru či objektu v ulici

Děkanská

Pojmenována podle budovy děkanství, kterou zde můžeme najít. Budova zde stojí již od roku 1691, kdy byl pro nové účely opraven starší dům opuštěný během třicetileté války.³⁰

K Prachárně (Pod Prachárnou)

Ulice se nachází v jedné z okrajových částí města. Byla pojmenována podle prachárny, ke které vedla. Ta stávala na cestě k *Semenci* od posledního desetiletí 18. století. Po zrušení Depotu se roku 1868 uvažovalo o jejím zániku. Dál ale sloužila nové vojenské posádce do roku 1880. Později stavení sloužilo k úschově prachu místních kupců.³¹

V roce 1908 navrhl okrašlovací spolek, aby se tato ulice nově jmenovala ***Holubova*** podle c. k. finančního komisaře Josefa Holuba, který se o tuto cestu staral. Žádosti okrašlovacího spolku bylo vyhověno, a tato ulice tak získala nový název.³²

Lázeňská (Jiráskova)

Jméno této ulice odráží její směřování k sirným lázním, které stály v městské čtvrti *Peklo*, jež získala svůj název podle neustále kouřících komínů hrnčířských pecí.³³

Mostní (Mostecká)

Ulice směřující od *Horního Brašova* ke starému železnému mostu.

Okresní (Dewetterova)

Motivace pojmenování této ulice není zcela jasná. Na konci horního *Brašova* stával v minulosti dům okresního a politického úřadu. Tato ulice vede od tohoto domu směrem k jatčám. Můžeme se tedy domnívat, že svůj název získala právě podle tohoto domu.

³⁰ zdroj: www.old.tnv.cz [cit. 2012-02-10]

³¹ SAKAŘ, J. *Dějiny města Týna nad Vltavou a okolí. Díl IV., 1849–1900*. Týn nad Vltavou 1937.

³² *Pamětní kniha Týna nad Vltavou II.*, 1908.

³³ zdroj: www.old.tnv.cz [cit. 2012-02-10]

Pivovarská (Ke Hradu)

Ulice vedoucí z *Podskalí* směrem k budově arcibiskupského pivovaru, který se nalézá na okraji města nad *Bedřichovými sady*. První zmínka o pivovaru je už z 16. století, kdy náležel k hospodářskému zázemí hradu. Na počátku 17. století jej získalo město, pod správu týnské vrchnosti přešel opět až v roce 1684. V majetku arcibiskupství zůstal pivovar až do konce 2. světové války, pivo se v něm však nevařilo již před začátkem války. Po roce 1960 byla budova adaptována pro hospodářské účely.³⁴

Svatovítská ulice (Jiráskova)

Tato ulice vede od *náměstí Míru* k místnímu hřbitovu, kde stojí kaple sv. Víta, podle níž získala ulice své jméno. Kostelík zde vznikl záhy po založení hřbitova, je postaven v raně barokním slohu.

Táborská ulice

Tato ulice přímo navazovala na *Náměstí míru*. Směřuje k městu Tábor, podle kterého také dostala svůj název.

6.2.3 Pojmenování atypické pro městský katastr

Na Trubách

Ulice se nachází v městské části *Peklo*, spojuje nynější ulici *Veselskou* a *Jiráskovu*. Jedná se o jedno z nejstarších pojmenování ve městě, pochází patrně už ze 14. století. Tato ulice nebyla od svého vzniku přejmenována, v 17. století ale můžeme v souvislosti s ní narazit na název *Potrubí*. Později už je ulice uváděna opět jako *Na Trubách* případně *Na Trúbách*. Můžeme usuzovat, že název má spojitost s dřevěným potrubím, které v minulosti přivádělo vodu z *Hlineckých rybníků* do kašny na náměstí.³⁵

³⁴ zdroj: www.old.tnv.cz [cit. 2012-02-10]

³⁵ SAKAŘ, J. *Dějiny města Týna nad Vltavou a okolí. Díl IV., 1849-1900*. Týn nad Vltavou 1937, s. 62.

Podskalí (Přední a Zadní Podskalí)

Ulice navazuje na dnešní ulici *Legii*. Městská zástavba zde vznikla už v 11. století zároveň s nejstarším městským centrem. Skalnatý terén blízko řeky Vltavy zde nedovoľoval vzniknout více než jedné ulici souběžné s řekou. Domky zde tak musely být vtěsnány pod skálu. S rozrůstáním zástavby byla ulice později rozdělena na *Přední a Zadní Podskalí*.³⁶

6.2.4 Pojmenování odrážející původní zaměstnání obyvatel

Na Rámech (Rámy)

Ulici *Na Rámech* bychom našli v někdejší tkalcovské čtvrti v podhradí. Svůj název získala podle zvláštních ráků na sušení sukna, které tkalci používali na zápraží svých domů.

6.3 Shrnutí

Honorifikační motiv se v tomto období v Týně nad Vltavou projevuje jen v malé míře u několika málo ulic. K jejich přejmenování s využitím honorifikačního motivu dochází ve dvou případech. V případě nově vzniklého *Riegrova náměstí* je to reakce na úmrtí významného českého politika, kdy mu tím má být bezpochyby vzdána úcta.

V případě *Vinařického náměstí* nejde jen o pojmenování podle významné osobnosti národního obrození, Karel Alois Vinařický byl významnou osobností i pro Týn samotný, působil zde jako děkan. K ulicím, u nichž se projevuje honorifikační motiv, počítáme i *Jirsíkovu ulici*, *Lannovu třídu* a název lipové aleje *Stromořadí Stefanie*.

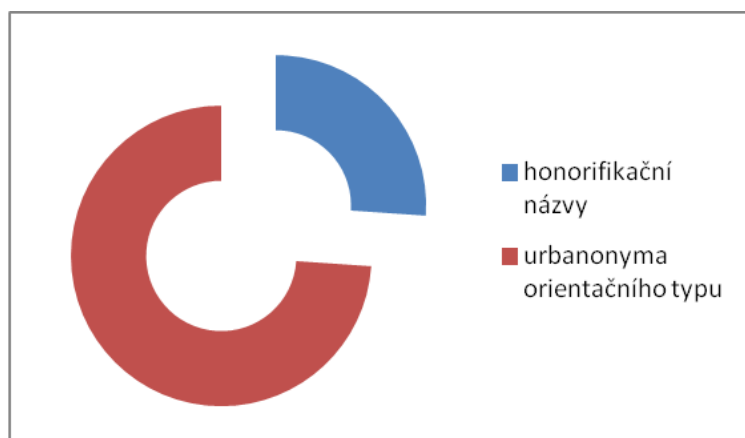
Převažují urbanonyma orientačního typu, motivovaná hlavně objektem v ulici. Jde většinou o jednoslovné názvy (*Lázeňská, Děkanská, Pivovarská*).

V menší míře jsou zde pak zastoupena jména reprezentující původní vztahový model jaký, tato jména reflektují nějaký charakteristický rys dané ulice (*Nová, Úzká*).

Nejméně zastoupenou kategorií jsou pojmenování odrážející původní zaměstnání obyvatel, zde se nachází jen ulice *Na Rámech*.

³⁶ zdroj: www.old.tnv.cz [cit. 2012-02-10]

Na grafu níže je vidět podíl zastoupení honorifikačních jmen v tomto období

7. Uliční názvosloví od vzniku republiky do roku 1939

Do této kategorie jsou zařazeny ulice, které v tomto období nově vznikají a také ulice, které byly v této době přejmenovány. Nová jména ulic mnohdy souvisí se vznikem nové republiky, často se tak zde uplatňuje motiv honorifikační. V kronice je v roce 1920 uvedeno, že nepřejmenované zůstanou ty ulice, které mají orientační význam. Beze změny tedy zůstaly ulice – *Táborská, Veselská, Podskalí, Rámy, Pivovarská, Mostecká a Úzká*. V roce 1931 pak došlo k přejmenování i jedné z této ulic, a to *Táborské* na ulici *Dr. Miroslava Tyrše*. Vyjma těchto ulic bylo také rozhodnuto, že současný název zůstane *Jirsíkově ulici, Riegrovu náměstí a Vinařického náměstí*.

V roce 1936 jsou pojmenovány nově vzniklé ulice *Nádražní, Písecká, Žižkova, Havlíčkova, Solní, Přívozní, Habrmanova, Husova, Švehlova, Na Vinicích, Na Brodech*.

Nejsou zde zahrnuty ulice, u nichž došlo k přejmenování v průběhu roku 1939, ty jsou předmětem další kapitoly.

7.1 Honorifikační motiv v pojmenování ulic

Dewetterova

Dříve tato ulice nesla název *Okresní*. S Týnem nad Vltavou je spojen i Karel Dewetter, jehož jméno nese dodnes jedna z ulic. Karel Dewetter (1882–1962),

syn arcibiskupského úředníka a spisovatel prožíval právě zde své dětství, z Týna pocházela jeho matka. U svých prarodičů v domku na Zámeckém nádvoří trávil v dětství prázdniny. Týn se později objevuje i v jeho dílech. Je autorem dobrodružných próz plných fantazie – *Věvec bájí a pověstí, Zlatý střevíček*.³⁷

Dr. Miroslava Tyrše

V roce 1920 bylo rozhodnuto, že této ulici zůstane název *Táborská ulice*. V roce 1931 se název změnil, na žádost tělocvičné jednoty ulice získala jméno po doktoru Miroslavu Tyršovi (1832–1884).³⁸ Byl to český estetik, tělovýchovný pracovník a politik, profesor dějin umění na Univerzitě Karlově. Spolu s J. Fügnerem založil roku 1862 pražského Sokola, jehož byl do roku 1884 náčelníkem. Je tvůrcem sokolské tělocvičné soustavy a tělovýchovného názvosloví.³⁹

Habrmanova (Bohunická)

Tato ulice na Malé Straně byla pojmenována podle Gustava Habrmana (1864–1932), českého politika a poslance. Byl představitelem protirakouského směru v sociální demokracii. V letech 1907–1918 byl poslancem říšské rady, od roku 1917 předsedou poslaneckého klubu sociální demokracie. Udržoval styky s T. G. Masarykem a Maffií.⁴⁰

Hanzlíkova stezka

Tuto ulici najdeme v městské čtvrti *Peklo*. Svě jméno dostala podle pána, který upravil zdejší stromořadí.⁴¹

Havlíčková

Ulice vznikla v roce 1936, vede kolem kasáren směrem k Čihovicím. Karel Havlíček Borovský (1821–1856) byl český novinář, spisovatel a politik. V roce 1846 převzal redakci Pražských novin. Založil Národní noviny, publicistickou platformu českého liberalismu. Po zastavení národních novin v roce 1850

³⁷ zdroj: www.old.tnv.cz [cit. 2012-02-10]

³⁸ *Pamětní kniha Týna nad Vltavou II.*, Státní okresní archiv České Budějovice.

³⁹ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 8, t/ž.* Praha 1999, s. 251.

⁴⁰ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 3, g/j.* Praha 1999, s. 117.

⁴¹ *Pamětní kniha Týna nad Vltavou II.*, Státní okresní archiv České Budějovice.

odešel do Kutné Hory, kde vydával týdeník Slovan. Za svou novinářskou činnost byl v letech 1851–1855 internován v Brixenu, zde vznikly jeho satirické skladby kritizující absolutismus (Tyrolské elegie, Král Lávra aj.). Rok po svém návratu zemřel na tuberkulózu.⁴²

Husova třída (Sakařova)

Před rokem 1920 se tato ulice jmenovala *Nová*. V tomto období získala své pojmenování podle Jana Husa (1371–1415), významného českého reformátora. Děkan artistické fakulty, kazatel v Betlémské kapli na Starém městě pražském, rektor univerzity v Praze. Byl představitelem a vůdcem českého reformního hnutí, usilujícího o nápravu křesťanské církve a společnosti důsledným respektováním novozákonních ideálů. Sdílel názory J. Viklefa o nutnosti zbavit církev pozemkového majetku a navrátit ji k jejímu apoštolskému poslání. Roku 1412 musel opustit Prahu a žil na Kozím hrádku. V roce 1414 odjel na koncil do Kostnice, kde byl uvězněn a postaven před soud. Jeho učení bylo označeno za kacířské. O rok později byl odsouzen a upálen.⁴³

V roce 1936 byl název této ulice opět změněn na ***Sakařova ulice***. Josef Sakař (1870–1937) se narodil v Týně nad Vltavou v zahradním domku za týnským zámekem jako syn panského zahradníka. Proslavil se jako historik, byl žákem Jaroslava Golla a Antonína Rezka. Učil na středních školách v Pardubicích a v Třeboni. Zasloužil se o restauraci Kunětické hory a pardubického zámku. Je autorem čtyřdílných Dějin města Týna nad Vltavou a také dějin města Pardubic. V ulici, která je po něm pojmenována, si roku 1936 zakoupil dům čp. 353.⁴⁴

Název ***Husova ulice*** se v této době objevuje v Týně ještě jednou, a to v roce 1936, kdy je takto pojmenována ulice na *Malé Straně* vedoucí od *Husových lip* ke staré *Budějovické cestě*. Tento název má ulice dodnes.

Jiráskova ulice

Dříve *Lázeňská ulice* byla pojmenována podle Aloise Jiráska (1851–1930), českého romanopisce a dramatika. Byl senátorem za Československou národně

⁴² *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 3, g/j.* Praha 1999, s. 146.

⁴³ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 3, g/j.* Praha 1999, s. 251.

⁴⁴ zdroj: www.old.tnv.cz [cit. 2012-02-10]

demokratickou stranu. Podílel se na vzniku Manifestu českých spisovatelů v roce 1917 na podporu české samostatnosti. Je autorem rozsáhlých románových cyklů z významných období národních dějin – husitství, protireformace nebo národního obrození.⁴⁵

Masarykova třída (původně *Horní Brašov*)

Tato ulice získala své pojmenování po prvním československém prezidentovi T. G. Masarykovi (1850–1937). Byl to český pedagog, politik a filosof, sociolog a státník. 1878–1882 docent na univerzitě ve Vídni, od roku 1897 profesor filozofie na české univerzitě v Praze. Podílel se na založení vědeckého časopisu Athenaeum, ve kterém zasáhl i do sporu o pravost rukopisů. Z odporu proti rasistickým a náboženským mýtům se angažoval i v hilsneriádě (1899–1900). Do praktické politiky vstoupil v roce 1889 s realistickou skupinou. Během první světové války emigroval i s rodinou do Švýcarska. V roce 1916 se stal předsedou Národní rady československé, kterou založil s M. R. Štefánikem a E. Benešem. V roce 1918 stal prvním československým prezidentem.⁴⁶

Most Štefánikův

Most nese jméno Milana Rostislava Štefánika (1880–1919), slovenského astronoma, politika a diplomata, generála francouzské armády. Za 1. světové války podporoval jako francouzský důstojník československý odboj. Od roku 1915 spolupracoval s T. G. Masarykem. O rok později se stal místopředsedou Československé národní rady. Pobýval u československých legií v Rusku. Roku 1918 byl jmenován ministrem vojenství v prozatímní československé vládě v Paříži a následně pak i v první vládě Československé republiky.

Puchmayerova ulice

Puchmayerova ulice získala svůj název podle Antonína Jaroslava Puchmayera (1769–1820). V roce 1797 se narodil právě v Týně nad Vltavou v ulici, která nese jeho jméno dodnes. Byl to významný český spisovatel, básník, překladatel a katolický kněz. Spolu se Šebestiánem Hněvkovským

⁴⁵ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 3, g/j.* Praha 1999, s. 450.

⁴⁶ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 5, m/o.* Praha 1999, s. 92.

a Vojtěchem Nejedlým založili roku 1791 Básnické sdružení v Čechách. Vydal almanachy: Sebrání básní a zpěvů a Nové básně, kolem kterých shromáždil přední obrozenecké básníky – tzv. první novočeskou školu básníků. Je autorem bajek, vlastenecké a anakreontské lyriky a básnické jazykové příručky Rýmovník aneb Rýmovní slovník.⁴⁷

Na jeho rodném domě v Týně je umístěna pamětní deska s nápisem: "*Zde narodil se 7. ledna 1769 Antonín Jaroslav Puchmayer, básník a jeden z prvních buditelů národnosti české. Sláva památce jeho.*"

Stromořadí Svatopluka Čecha

Stromořadí nacházející se před týnským zámekem neslo dříve název *Rudolfovo stromořadí*. V této době dostalo jméno českého básníka a prozaika Svatopluka Čecha (1846–1908). V letech 1879–1899 byl redaktorem časopisu *Květy*, autorem historických eposů, básnických idyl, národní sociální poezie, kriticko-realistických próz a satiricko-humoristických románů.⁴⁸

Švehlova (Komzákova)

Jan Švehla byl malíř a ochotnický režisér. V *Jiráskově ulici* nechal postavit v roce 1945 velký dřevěný kříž s otevřenou knihou u paty jako pomník obětem nacismu a připomínku svých těžkých válečných let strávených ve vězení.⁴⁹

třída Legií (Legií)

Před rokem 1920 nesla tato ulice název *Lannova třída*. Pojmenování této ulice upomíná na legionáře Hynka Jokla, který se zde narodil a jako legionář se účastnil bitvy u Zborova. Československé legie byly vojenské jednotky československých dobrovolníků, kteří se zúčastnili první světové války a vytvořili zahraniční armádu v Rusku, ve Francii, Srbsku a Itálii.⁵⁰ Na rodném domě tohoto legionáře je umístěna pamětní deska.⁵¹

⁴⁷ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 6 p/r.* Praha 1999, s. 309.

⁴⁸ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 2, c/f.* Praha 1999, s. 108.

⁴⁹ zdroj: www.tnv.cz [cit. 2012-03-15]

⁵⁰ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 8, t/ž.* Praha 1999, s. 321.

⁵¹ zdroj: www.old.tnv.cz [cit. 2012-02-10]

ulice 28. října (dříve Děkanská)

Název této ulice připomíná vyhlášení samostatného československého státu 28. října 1918. Na Václavském náměstí v Praze byla oficiálně vyhlášena samostatnost.

Wilsonovo nábřeží (nábřeží 5. května)

Dostalo pojmenování podle Thomase Woodrowa Wilsona (1856–1924), amerického politika, profesora a rektora na univerzitě v Princetonu. V letech 1913–1921 se stal americkým prezidentem. Vypracoval demokratický válečný program a vnutil jej svým spojencům v první světové válce. V roce 1918 předložil svou vizi nového demokratického světa ve „čtrnácti bodech“, zde vyslovil své přesvědčení o možnosti vítězství morálky, práva a demokracie v poválečném světě. Byl iniciátorem založení Společnosti národů. V roce 1919 dostal Nobelovu cenu míru.⁵²

Žižkova

Ulice byla pojmenována v roce 1936. Jan Žižka z Trocnova (1360–1424) byl husitský vojevůdce. Roku 1419 se podílel na novoměstské defenestraci. Poté odešel s dalšími radikálně smýšlejícími husity do Plzně. O rok později byl donucen odejít na nově založený Tábor. Mimo jiné se zasloužil o obranu Prahy při první křížové výpravě.⁵³

7.2 Urbanonyma orientačního typu

Nezměněn zůstává název ulici *Na Rámech*, která spadá do kategorie pojmenování odrážející původní zaměstnání obyvatel.

7.2.1 Urbanonyma odrážející vztahový model „jaký“

V tomto období reprezentuje tuto kategorii jen jediná ulice, a to ulice *Úzká*.

7.2.2 Pojmenování podle směru či objektu

Beze změny zůstávají názvy ulic – *Mostecká* a *Svatovítská*.

⁵² *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích*. 8, tlž. Praha 1999, s. .

⁵³ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích*. 8, t/ž. Praha 1999, s. 251.

Brašovská

Dříve tato ulice nesla název *Puchmayerka*. Spojuje *Horní Brašov* a *Puchmayerovu ulici* (dříve *Dolní Brašov*). Do této kategorie je zařazena, protože její název je pravděpodobně odvozen právě od směru k ulici *Horní Brašov*.

Nádražní

Tato ulice se nachází na *Malé Straně*, vede k vlakovému nádraží, které zde bylo postaveno v roce 1897.

Písecká

Ulice na *Malé Straně*, směřující k městu *Písek*. Město *Písek* leží 20 kilometrů severozápadně od Týna nad Vltavou.

Přívozní

Ulice na *Malé Straně* spojující ulici *Havličkovu* a *Solní*. V místech, kde se blíží k řece Vltavě, byl kdysi přívoz.

Solní

Své jméno získala tato ulice podle solnice stojící na levém břehu Vltavy. Budova zde stojí od roku 1708. Když se přestala dopravovat sůl po Vltavě, posloužila tato budova jako loděnice Vojtěcha Lanny a později bratří Šílených.

⁵⁴

7.2.4 Pojmenování atypická pro městský katastr

Nezměněn zůstává název ulice ***Podskalí***, o níž bylo více řečeno v předchozí kapitole. Nově v této době vznikají ulice ***Na Brodech*** a ***Na Vinicích***.

Na Brodech

Tuto ulici najdeme na okraji města ve vilové čtvrti, navazuje na *Dewetterovu* ulici a pokračuje dále k místním jatkám. Běží souběžně s řekou a nedaleko jatek má místo, kde se v minulosti nacházel brod. Torzo kamenem dlážděného brodu se podařilo nalézt na konci 2. světové války při prohlubování vltavského řečiště.⁵⁵

⁵⁴ zdroj: www.tnv.cz [cit. 2012-01-10]

⁵⁵ KRAUSOVÁ, M., *Malý zábavný průvodce Týnem nad Vltavou a okolím*. Týn nad Vltavou 1999.

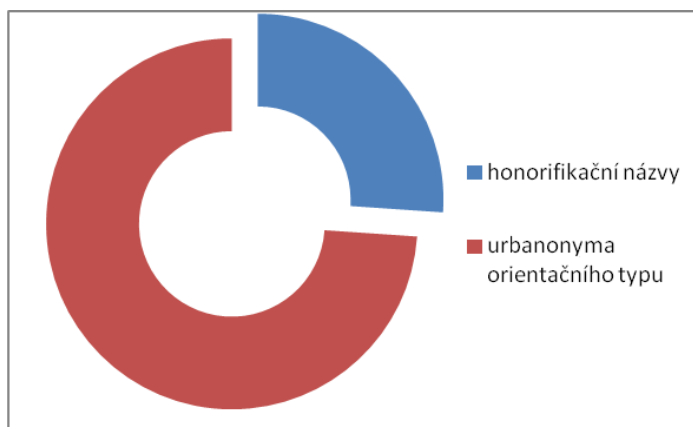
Na Vinicích

Jméno této ulice v okrajové části města je odvozeno od vinic na zdejších svazích, kde se kdysi pěstovala vinná réva.

7.3 Shrnutí

Na rozdíl od období předchozího, kdy se honorifikační motiv ještě příliš neuplatňuje, setkáváme se v době vzniku první republiky se značným přejmenováním ulic. Ty nesou názvy podle významných osobností spjatých se vznikem první československé republiky i soudobého politického života, významných světových politiků, jako např. *Masarykova třída*, *Habrmanova ulice*, *Most Štefánikův*, *Wilsonovo nábřeží* aj. Případně tyto názvy odkazují k významným osobnostem českých dějin a české literatury nebo kultury. Tak vznikly názvy *Husova třída i ulice*, *Žižkova*, *Havlíčková*, *Jiráskova ulice*, *ulice Dr. Miroslava Tyrše* a další. Objevují se i názvy ulic pojmenovaných po osobnostech méně známých, avšak nějakým způsobem spjatých s Týnem nad Vltavou, ať už se jedná o týnské rodáky jako je tomu v případě *Antonína Jaroslava Puchmayera* nebo týnského historika *Josefa Sakaře*. Kromě *Puchmayerovy* a *Sakařovy* ulice jsou to ještě *Dewetterova* a *Švehlova* ulice (podle Jana Švehly, malíře a ochotnického režiséra). Honorifikační pojmenování mají také *třída Legií* a *ulice 28. října*.

Nově vznikají některé ulice pojmenované podle směru či objektu v ulici a také přibývají dvě ulice s pojmenováním atypickým pro městský katastr. Obecně můžeme říci, že v období první republiky zde převažují názvy s honorifikačním motivem, což je vidět i na grafu níže.

8. Uliční názvosloví v letech 1939–1945

V této době vznikají nové ulice, které je třeba nějak pojmenovat, a také došlo přejmenovávání ulic, což je spjato s německou okupací. Odstraňovaly se názvy upomínající na první republiku, objevují se německé názvy. Tabulky označující ulice musely být dvojjazyčné. V této době bylo nařízeno, aby byl okresnímu hejtmanovi v Českých Budějovicích předložen seznam všech obcí zdejšího obvodu, a to s označením českým a německým. K tomuto seznamu měl být dále připojen seznam tříd, ulic, náměstí a příslušných čtvrtí. Pokud byly české názvy nepřeložitelné do němčiny, měl se v jejich psaní užívat alespoň německý pravopis – *ř-rsch, č-tsch* apod. Zároveň měl být předložen návrh na změnu nevhodných názvů v souvislosti se změnou poměrů. Schválení změn v názvech čtvrtí, tříd a ulic si vyhradil říšský protektor.⁵⁶ V příloze je uveden seznam německých názvů ulic. Ačkoliv je v nařízení uvedeno, že má být v názvech použit německý pravopis, v soupisu ulic najdeme i českou diakritiku.

V této době tedy mizí názvy jako *Masarykova třída, Wilsonovo nábřeží* apod. Buď se volily názvy nové, neutrální, nebo se navracelo k názvům, které zde byly již před rokem 1914.

8.1 Honorifikační motiv v pojmenování ulic

Jak již bylo řečeno výše, mizí v této době pojmenování upomínající na první republiku a jsou nahrazována názvy novými. Beze změny zůstávají – *Dewetterova ulice, Jiráskova ulice, Puchmayerova ulice, Sakařova ulice*. Část přejmenovaných ulic dostává původní jméno ulice, které měla před rokem 1918. Z pojmenování tak mizí honorifikační motiv. Tento motiv zůstal jen u ulice *třída Legií*, která se nově opět jmenovala *Lannova třída*.

Schumandlovo nábřeží

Dříve nábřeží neslo název *Wilsonovo nábřeží*. Nově bylo pojmenováno podle projektanta, který nábřeží navrhoval.

V roce 1942 bylo nábřeží opět přejmenováno, tentokrát dostalo název *nábřeží Reinharda Heydricha*. Reinhard Heydrich byl (1904–1942) byl

⁵⁶ Archiv města. Státní okresní archiv České Budějovice.

německý policejní generál. Od roku 1941 byl zastupujícím říšským protektorem v Čechách a na Moravě. Usiloval o zlomení českého odporu zavedením brutálního režimu. 27. 5. 1942 na něj byl spáchán atentát, který provedli českoslovenští parašutisté vyslaní z Londýna. Následkům atentátu nakonec o pár dní později podlehl.

8.2 Urbanonyma s orientačním významem

8.2.1 Urbanonyma odrážející vztahový model „jaký“

V tomto období se často setkáme s pojmenováním ulic, které zde bylo už před rokem 1918. Znovu můžeme najít názvy jako: *Velké náměstí*, *Malé náměstí*, *Úzká ulice*, *Přední a Zadní Podskalí*. K této změně docházelo vzhledem k německé okupaci, kdy podle nařízení měly být odstraněny všechny nevyhovující názvy. Motivace pojmenování těchto ulic a prostranství byla již podrobněji zmíněna v předchozích kapitolách, proto se jí zde již nebudu více věnovat.

Zahradní (Komzákova)

Původně *Švehlova ulice*, dnešní *Komzákova* byla v roce 1939 přejmenována na *Zahradní*. Jméno této ulice patrně můžeme vztáhnout k množství zahrádek u rodinných domků.

Železný most

Přejmenování se dočkal i původně *Štefánikův most*. Proč bylo zvoleno právě určující adjektivum *Železný*, je jasné, most je vyroben celý ze železa. Stojí zde od roku 1892, kdy nahradil starší dřevěný most, stržený dřenici. Práce na stavbě nového mostu začaly 2. května 1892, provedl je pražský podnikatel Jan Kruliš se synem Otakarem. 4. listopadu byl most slavnostně vysvěcen a otevřen veřejnosti. (Sakař 3, 50). Dnes je most technickou památkou.

8.2.2 Pojmenování motivovaná směrem či budovou

Některá pojmenování ulic zůstávají nezměněna a uchovávají si tak svůj původní název, to je například případ ulice *Děkanské*, *Mostecké*, *Nádražní*, *Písecké*, *Pivovarské*, *Přívozní*, *Solní*, *Svatovítské* a *Veselské*. Nově sem

můžeme zařadit přejmenované ulice, jejichž jména byla pro dané období již nevyhovující.

Bohunická

Původně *Habrmanova ulice* dostala nově název podle nedaleké vesničky Bohunice, kterou najdeme asi 2 kilometry jihozápadně od Týna nad Vltavou.

Budějovická

Dříve *Jirsíkova ulice* byla nově pojmenována jako Budějovická ulice. Směřuje k Českým Budějovicím, které se nachází asi 36 kilometrů jižně od Týna nad Vltavou.

Ke kasárnám

Dříve bychom tuto ulici našli pod jménem *Žižkova a Havlíčkova*. Tyto dvě ulice byly nyní sloučeny v jedinou a nově nesly název *Ke kasárnám*. Dělostřelecká kasárna zde stojí od roku 1921, kdy se do města vrátila armáda.⁵⁷

Táborská

Původně *Tyršova ulice* dostala nově název podle města Tábor, které leží asi 30 kilometrů severovýchodně od Týna nad Vltavou.

Zvěrkovická

V předchozím období nesla tato ulice název *Husova*, nyní byla přejmenována ulici na *Zvěrkovickou*. Zvěrkovice jsou malá vesnice ležící několik kilometrů jižně od Týna nad Vltavou.

8.2.3 Pojmenování atypická pro městský katastr

V této kategorii zůstaly názvy ulic nezměněny. Jedná se jen o dvě ulice – *Na Brodech* a *Na Vinicích*.

⁵⁷ zdroj: www.tnv.cz [cit. 2012-02-10]

8.2.4 Pojmenování motivovaná původním zaměstnáním obyvatel

Rámy

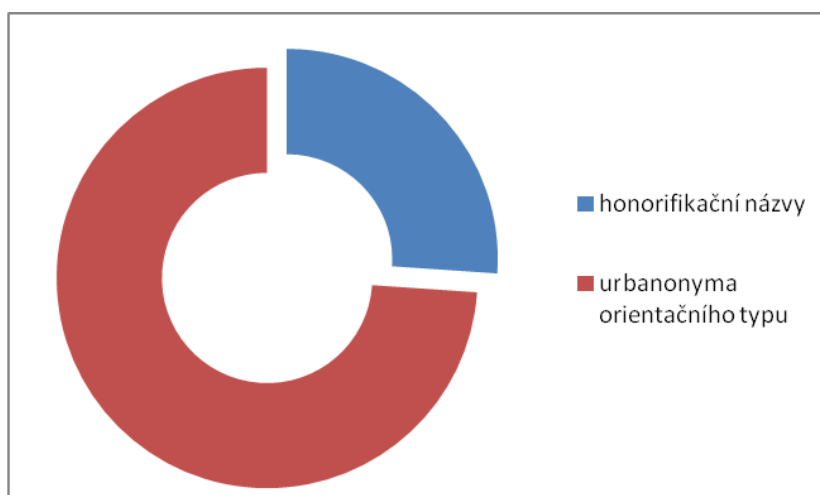
Zde se název ulice změnil jen minimálně, původně se ulice jmenovala *Na Rámech*, nyní mizí předložka *na* a zůstává pouze název **Rámy**, jenž je odvozen od tkalcovských ráků, na nichž tkalci sušily své výrobky.

8.3 Shrnutí

V tomto období honorifikačních názvů opět ubývá, je to spjato s výraznou změnou politické situace, se začátkem 2. světové války. Honorifikační pojmenování jsou nahrazována názvy s orientačním významem, které jsou politicky neutrální a nepřipomínají dobu první republiky. Mizí *třída Legií*, *Masarykova třída*, *Štefánikův most*, *Wilsonovo nábřeží*, které v roce 1942 dostává název *nábřeží Reinharda Heydricha*, přejmenovány byly i další ulice, jako *Jirsíkova*, *Habrmanova*, *Havlíčková*, *Husova*, *Žižkova* nebo *Tyršova*. Poměr honorifikačních urbanonym a urbanonym s orientačním významem je vidět na grafu níže.

U urbanonym s orientačním významem převažují jména motivovaná směrem či budovou jako *Pivovarská*, *Nádražní*, *Písecká* apod. Mnohým z těchto ulic zůstávají jména z předchozího období, vzhledem k politické situaci byla tato jména patrně nejvíce vyhovující pro svou neutralitu.

Podstatně méně je v tomto období urbanonym vyjadřujících původní vztahový model "jaký". Nejméně početnou kategorií zůstává kategorie podle původního zaměstnání obyvatel, sem je zařazena pouze jedna ulice – *Rámy*.

9. Uliční názvosloví v letech 1945–1989

Po válce došlo opět ke změně uličního názvosloví, mnohé ulice se vrátily k názvům z předválečného období. Změna režimu v roce 1948 pak přinesla další vlnu změn ve jménech ulic, což se týkalo opět především honorifikačních jmen, které s novým režimem přestaly vyhovovat a bylo třeba je změnit. Často se setkáme s pojmenováním po významných politicích této doby.

9.1 Honorifikační motiv v názvech ulic

K názvům z první republiky se vrací *Husova ulice, Masarykova třída Tyršova ulice, Vinařického náměstí*. Nezměněny i přes období války, jak už bylo řečeno, zůstávají názvy ulic – *Dewetterova ulice, Jiráskova ulice, Puchmayerova ulice a Sakařova ulice*.

alej Míru

Původně se tato ulice jmenovala *Stromořadí Stefanie*. Ulice je kolmá na ulici *Tyršovu*, vede k rozhledně na *Semenci*. Kdy přesně byla ulice přejmenována se nepodařilo zjistit. Svým názvem pravděpodobně odkazuje na zákon o ochraně míru, který byl přijat 20. 12. 1950. Tento zákon zavedl trestný čin proti míru. Postihoval tak propagaci války či podněcování k válce.⁵⁸

Čs. armády (Havlíčkova)

Dříve se tato ulice jmenovala *Havlíčkova*, v poválečném období byla přejmenována na *Čs. armády*.

9. května (Horní Brašov)

Dříve *Horní Brašov* byl přejmenován na ulici *9. května*. Název upomíná na rok 1945, kdy v Praze proběhlo tzv. pražské povstání proti okupantům. 9. května pak do Prahy vstoupila Sovětská armáda.⁵⁹

Čs.- maďarského přátelství (U Vodárny)

Tuto ulici najdeme na *Malé Straně*, navazuje na ulici *Přívozní*. Název této ulice odkazuje na rok 1977, kdy byla uzavřena dohoda o činnosti Československého kulturního a informačního střediska v Budapešti

⁵⁸ zdroj: http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0560_00.htm [cit. 2012-04-28]

⁵⁹ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích*. 6, p/r. Praha 1999, s. 224.

a Maďarského kulturního střediska v Praze mezi Československou socialistickou republikou a Maďarskou lidovou republikou.⁶⁰

náměstí Dr. Edvarda Beneše (náměstí Míru)

Během války se toto náměstí jmenovalo *Velké*, po válce dostalo název podle Dr. Edvarda Beneše (1884–1948), českého politika a prezidenta, jímž byl v letech 1935–1938, 1940–1948. Byl spolupracovníkem T. G. Masaryka. Během první světové války se zapojil do protirakouského odboje. Zasloužil se o vznik samostatného státu. V září 1938 přijal mnichovský diktát, poté abdikoval a emigroval. V Londýně vytvořil exilovou státní reprezentaci. V roce 1948 přijal demisi ministrů a jmenoval Gottwaldovu vládu a ještě téhož roku abdikoval.⁶¹

Náměstí bylo poté přejmenováno na *Stalingradské náměstí*. Stalingrad je město na v Rusku na řece Volze.⁶²

V roce 1962 došlo opět ke změně jména, tentokrát na *náměstí Míru*.

Nikose Belojannise (původně Děkanská)

Dříve se tato ulice jmenovala *Děkanská*, pak dostala název podle Nikose Belojannise (1915–1952), člena řeckého dělnického hnutí, ÚV KS Řecka a významného komunistického funkcionáře.⁶³

třída Legií (Legií)

Krátkou dobu zůstává této ulici jméno z předválečného období. V roce 1954 byla pak tato ulice přejmenována na ulici *národního hrdiny Julia Fučíka*. Julius Fučík (1903–1943), byl český novinář a politik, literární a divadelní kritik a překladatel. Od roku 1921 byl členem KSČ. později byl činný v komunistickém odboji. Roku 1942 byl zatčen, o rok později odsouzen a popraven. Napsal několik tendenčních reportáží o SSSR – *V zemi, kde zítra již znamená včera* a jiné. Ve vězení na Pankráci vznikla jeho autobiografická

⁶⁰ zdroj: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1977-110> [cit. 2012-02-15]

⁶¹ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 1, p/r.* Praha 1999, s. 363.

⁶² *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 8, t/ž.* Praha 1999, s. 324.

⁶³ zdroj: http://pl.wikipedia.org/wiki/Nikos_Belojannis [cit. 2012-04-25]

próza – *Reportáž psaná na oprátce*, z ideologických důvodů byla dodatečně upravena.⁶⁴

V roce 1989 už je tato ulice zmiňována jako ulice **Fučíkova**.

Komenského

Ulice vznikla v roce 1988 na novém sídlišti *Hlinky*. Byla pojmenována podle Jana Amose Komenského (1592–1670), českého pedagoga, teologa, filozofa a spisovatele. Byl to kněz a poslední biskup jednoty bratrské. Jako uznávaný učenec se stal politickým mluvčím pobělohorské emigrace. Snažil se dosáhnout intervence protestantských mocností ve prospěch české reformace. Jeho nejvýznamnější filozofické dílo je *Všeobecná porada o nápravě věcí lidských*. Sepsal i didaktické spisy jako *Škola hrou* nebo *Svět v obrazech*. Ve své *Velké didaktice* vypracoval ucelený systém školské soustavy.⁶⁵

Komzákova

Dříve *Švehlova ulice* dostala nyní jméno podle Karla Komzáka (1823–1890). Narodil se v nedalekých Netěchovicích. Byl to český kapelník a skladatel. Řídil vlastní orchestr a kapelu Sboru pražských ostrostřelců. Jeho orchestr se po otevření Prozatímního divadla stal stálým divadelním orchestrem. V roce 1865 pak přijal nabídku na místo vojenského kapelníka 11. pěšího píseckého pluku.⁶⁶

***Leninova* (původně *Nádražní*)**

Před rokem 1939 i potom během války nesla ulice název *Nádražní*. V roce 1954 už je zaznamenána pod novým názvem, a to ***Leninova ulice***. Vladimír Iljič Lenin (1817–1924) byl ruský a sovětský politik. V roce 1917 řídil spolu s L. D. Trockým povstání v Petrohradě – říjnovou revoluci. Poté stanul v čele Prozatímní vlády. Propracoval teorii, jejímž výsledkem byl totalitární systém.⁶⁷

Ulice je v tomto období ještě jednou přejmenována, tentokrát dostala název ***Gottwaldova***. Přesný rok změny jejího jména není znám. Klement Gottwald (1896 –1953), český politik, prezident Československé republiky v letech

⁶⁴ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 2, c/f.* Praha 1999, s. 523.

⁶⁵ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 8, k/l.* Praha 1999, s. 146.

⁶⁶ zdroj: <http://www.old.tnv.cz> [cit. 2012-03-20].

⁶⁷ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 4, k/l.* Praha 1999, s. 328.

1948–1953. Zastával funkci generálního tajemníka KSČ. V prosinci 1943 jednal s E. Benešem o budoucím uspořádání ČSR. V únoru 1948 byl hlavním stratémem komunistického puče.⁶⁸

Matěje Kopeckého

Tato ulice vzniká někdy v poválečném období a nese jméno Matěje Kopeckého (1775–1847), českého lidového loutkáře. Byl jedním z řady českých loutkářů, kteří v 1. polovině 19. století šířili na venkově českou divadelní kulturu. Zemřel v nedalekých *Kolodějích nad Lužnicí* a byl pohřben na týnském hřbitově. V *Kolodějích* nedaleko místa jeho úmrtí stojí pomník plačícího kašpárka s protrženým bubnem.

nábřeží 5. května

Ulici daly název události roku 1945, kdy 5. května vypuklo v Praze povstání proti nacistickým okupantům. Stavěly se barikády, probíhaly boje v pražských ulicích, známý je boj o rozhlas. Byly odstraňovány německé cedule a vyvěšovaly se české vlajky.⁶⁹

náměstí Pionýrů (náměstí Mládeže)

Náměstí nacházející se na *Hlineckém sídlišti* bylo vystavěno na začátku 80. let. Název se vztahuje k bývalé Pionýrské organizaci Socialistického svazu mládeže. Byla to organizace pro děti a mládež, která vznikla v roce 1970.⁷⁰

Stalinova třída (dříve Budějovická)

Budějovická ulice byla v roce 1962 přejmenována na *Stalinovu třídu* (v některých dobových materiálech je uváděna *Stalinova třída*, jinde *Stalinova ulice*). Josif Visarionovič Stalin (1878–1953) byl sovětský politik a diktátor. Po Leninově smrti obhájil svou pozici v mocenském boji, na důležité posty dosazoval své přívržence. Jeho působení v úřadu bylo vládou státního teroru a totální kontroly s pomocí komunistické ideologie. V zahraniční politice usiloval o ukončení mezinárodní izolace SSSR.⁷¹

⁶⁸ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 3, g/j.* Praha 1999, s. 78.

⁶⁹ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 6, p/r.* Praha 1999, s. 224.

⁷⁰ zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Pionýrská_organizace_Socialistického_svazu_mládeže [cit. 2012-03-22].

⁷¹ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 8, r/š.* Praha 1999, s. 260.

V roce 1962 přejmenována opět na *Budějovickou ulici*.

Vítězného února (Vodňanská)

Ulice na *Malé Straně*, spojující *Orlickou* a *Budějovickou*. Vznikla pravděpodobně v 80. letech v souvislosti s výstavbou nového sídliště. Název upomíná na rok 1948, kdy moc v Československu převzala komunistická strana. Prezident E. Beneš přijal demisi ministrů a souhlasil s komunistickými návrhy, vláda byla doplněna novými lidmi.⁷²

Vojnova

Vojnova ulice se nachází na *Malé Straně*, spojuje ulici *Nádražní* a *Orlickou*. Vznikla v poválečných letech. Svě jméno získala podle Jaroslava Vojny (1909–1974), týnského rodáka, známého akademického malíře a ilustrátora. Jeho otec byl architektem, zasloužil se o secesní přestavby některých týnských domů.⁷³

Ruská (Veselská)

Tuto ulici najdeme na okraji *Hlineckého sídliště*. Dříve nesla název *Veselská*. V tomto období byl název změněn v souvislosti se změnou politického režimu a orientaci politiky na Rusko.

9.2 Urbanonyma s orientačním významem

9.2.1 Urbanonyma odrážející vztahový model „jaký“

Názvy ulic v této kategorii si zachovaly svůj název beze změny z předchozího období, jde o ulice: *Přední* a *Zadní Podskalí* a *Úzkou uličku*.

Hlinecká

Hlinecká ulice vznikla v roce 1988 v souvislosti s výstavbou zdejšího sídliště *Hlinky*. Název *Hlinky*, jak už bylo řečeno výše, pochází od hlíny, z níž místní hrnčíři v minulosti vyráběly své zboží.

⁷² *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích*. 8. t/ž. Praha 1999, s. 193.

⁷³ zdroj: <http://www.old.tnv.cz> [cit. 2012-03-20].

Jabloňová

Ulice vzniká v roce 1979, nachází se v okrajové části města ve směru na Koloděje.

Lipová

Lipová ulice leží na okraji města, ústí do ulice *Růžové*. Jméno *Lipová* dostala, přestože se zde nenachází žádná lípa. Pravděpodobně mělo jít o neutrální název, který by neměl podléhat přejmenování.

Malostranská

Tato ulice je pojmenována podle své polohy ve čtvrti *Malá Strana*, spojuje ulici *Budějovickou* a *Orlickou*.

Růžová

Také tato ulice vzniká v roce 1979, najdeme ji v okrajové části města, spojuje ulici *Kolodějskou* a *Táborskou*.

9.2.2 Pojmenování motivovaná směrem či budovou

Stejně názvy jako zde byly před rokem 1939 zůstaly ulicím: ***Bohunická, Brašovská, Mostecká, Písecká, Pivovarská, Přívozní, Solní, Svatovítská***. Ulici zůstává tento název, ačkoliv před rokem 1939 nesla název *Habrmanova ulice*.

Bechyňská

Bechyňská ulice vznikla v roce 1979, spojuje ulici *Růžovou* a *Lipovou*. Bechyně je malé město ležící na řece Lužnici asi 9 km od Týna nad Vltavou.

Cihelná ulice

Ulice na *Malé Straně* spojující ulici *Bohunickou* a *Budějovickou*. Vede do míst, kde v minulosti stávala bývalá kruhová cihelna, která byla v 60. letech přebudována na nový cihlářský závod.⁷⁴

⁷⁴ zdroj: www.old.tnv.cz [cit. 2012-03-20].

K Jihotvaru

Ulice nacházející se na *Malé Straně*, vede od *Budějovické ulice* směrem k bývalému *Jihotvaru*, který zde byl vystavěn v poválečném období, firma se zabývala betonářskou výrobou.

Milevská

Milevská ulice vznikla v roce 1979, leží v okrajové části města, navazuje na ni ulice *Kolodějská*. Milevsko je město ležící asi 25 km severně od Týna nad Vltavou.

Pod Kostelem

Ulice navazuje na ulici *Puchmayerovu* a pokračuje ulicí *Děkanskou*. Dříve celá tato ulice nesla název *Puchmayerova*. V tomto období byla část této ulice pojmenována *Pod Kostelem*.

Pod Parkem

Ulice spojující ulici *Ke Hradu* a *Pivovarskou*. Nachází se pod městským parkem, na jehož místě v minulosti stával týnský hrad. Dnes v těchto místech najdeme otáčivé hlediště.

Pod Semencem

Ulice vznikla v roce 1962, ústí do ulice *Na Vinicích*. Své pojmenování dostala podle nedalekého lesa *Semence*.

Pod Tratí

Tuto ulici najdeme také na *Malé Straně*, vede souběžně s železniční tratí, spojuje ulici *Nádražní* a ulici *K Jihotvaru*. Vznikla v souvislosti s novou bytovou zástavbou po druhé světové válce.

U Lípy

Tato ulice se nachází na *Malé Straně*, vznikla někdy v 80. letech v souvislosti s výstavbou nové bytové zástavby. Své jméno dostala podle staré lípy, která zde stojí.

Vltavská

Tato ulice se nachází na *Malé Straně*, vznikla v roce 1962. Vede od ulice *Havlíčkovy* k řece *Vltavě*.

9.2.3 Pojmenování atypická pro městský katastr

Beze změny názvu zůstává ulice ***Na Brodech***. Ulice ***Na Vinici*** změnila svůj název jen co se týče tvaru, v předchozím období ji najdeme jako ulici *Na Vinici*. V roce 1988 je část této ulice přejmenována, název *Na Vinici* neslo totiž hned několik ulic. Nově se ulice jmenuje ***Pod Semencem***, došlo vlastně k prodloužení stávající ulice *Pod Semencem* a rozšíření tohoto názvu na další část ulice, tedy bývalé ulice *Na Vinici*.

Bojiště 1742

Ulice vznikla v 50. letech minulého století. Proč název *Bojiště* je jasné, v roce 1742 zde proběhla krvavá bitva mezi francouzskými a rakouskými vojsky během válek o dědictví rakouské.⁷⁵

Koncem 80. let byla ulice přejmenována na ***Žižkovu ulici***. Název *Na Bojišti* pak zůstává jen menší ulici

Orlická

Tato ulice vznikla v průběhu 50. let v souvislosti s výstavbou nových bytových domů pro obyvatele, jejichž domy v *Dolním Brašově* byly demolovány při výstavbě Orlické přehrady. Můžeme tedy usuzovat, že jméno *Orlická* odkazuje právě na *Orlickou přehradu*.

Pod Lesem

Ulice na *Malé Straně* na samém okraji města, navazuje na ulici *Budějovickou*. Pojmenována byla podle obecního lesa, který se nachází nad touto ulicí.

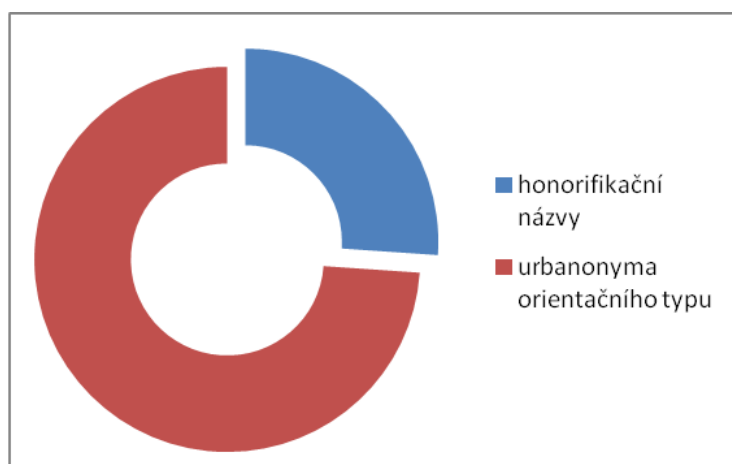
⁷⁵ zdroj: <http://www.tnv.cz> [cit. 2012-03-25].

9.3 Shrnutí

V této době se setkáváme s poměrně hojným počtem ulic s honorifikačním pojmenováním. Taková jména často připomínají významné politiky komunistické éry, případně odkazují ke známým osobnostem českých dějin či k osobnostem spjatým s historií města. V tomto období vymezeném roky 1945–1989 docházelo i k několikerému přejmenování: např. *náměstí Dr. Edvarda Beneše* bylo přejmenováno na *Stalingradské náměstí* a roku 1962 dostalo název *náměstí Míru*. Stejně tak navrácený název *třída Legií* se změnil na ulici *národního hrdiny Julia Fučíka*, později zkráceně *Fučíkova ulice*. K dalším honorifikačním názvům patří jednak názvy podle osobností (*ulice Nikose Belojannise*, *Stalinova třída*, *Leninova ulice* přejmenovaná na *Gottwaldovu ulici*), jednak honorifikační názvy podle historických událostí (*nábřeží 5. května*, *ulice 9. května*, *Vítězného února*), nebo se vztahem k institucím (*Čs. armády*, *Čs.-maďarského přátelství*), k členům organizace (*náměstí Pionýrů*).

Převažují ovšem urbanonyma orientačního typu, nejvíce takovýchto pojmenování je motivováno směrem či budovou – *Budějovická ulice*, *Bechyňská*, *K Jihotvaru* apod.

Na grafu je vidět poměr zastoupení honorifikačních názvů a názvů s orientačním významem.

10. Uliční názvosloví od roku 1990 dosud

Se změnou režimu v roce 1989 přichází i v tomto období změna uličního názvosloví. Byly odstraňovány názvy, které upomínaly na období komunistické vlády. V mnohých případech se vracejí názvy, které zde byly v poválečném období.

10.1 Honorifikační motiv v pojmenování ulic

Mnohým ulicím a náměstím zůstávají pojmenování z předchozích období. Jedná se o takové názvy, které se zde udržely ze starších dob a přímo neodkazují k předchozímu režimu. Jsou to ulice: *alej Míru, Dewetterova, Havlíčkova, Husova, Jiráskova ulice, Jirsíkova ulice, Komzáková, Matěje Kopeckého, nábřeží 5. května, náměstí Míru, Puchmayerova, Sakařova, Tyršova, Vinařického náměstí, Vojnova.*

České armády

Ulice se dříve jmenovala *Československé armády*, název byl změněn v roce 1993 na *České armády*. Nové pojmenování reflektuje rozdělení Československa na dva samostatné státy v roce 1993.

Legií

V předchozím období nesla tato ulice název *Fučíkova*, po roce 1989 se jí vrátilo jméno, které získala za první čsl. republiky, ztratila v době německé okupace, krátce je měla po druhé světové válce, než byla přejmenována na Fučíkovu ulici. Motivace tohoto pojmenování již byla uvedena v předchozích kapitolách.

náměstí Mládeže

Dříve náměstí *Pionýrů* bylo přejmenováno na náměstí *Mládeže*. Náměstí se nachází na novém sídlišti *Hlinky*. Jméno spojené příliš s minulým režimem bylo zaměněno za neutrální, ale přesto oslavující mládež.

10.2 Urbanonyma s orientačním významem

10.2.1 Urbanonyma odrážející vztahový model „jaký“

Nezměněné jméno zůstává *Brašovské uličce, Jabloňové, Lipové, Malostranské ulici, Růžové, Úzké uličce* a ulici *U Lípy*. Ke svému původnímu názvu se vrátila ulice *Horní Brašov*.

Průmyslová

Ulice ležící na *Malé Straně*. Vede k obchodnímu domu Penny, vznikla v souvislosti s jeho výstavbou.

Příčná

Ulice vznikla v roce 1996, navazuje na ulici *Spojovací* a ústí do *Sakařovy ulice*. Vede napříč míst, kde dříve bývaly zahrady .

Spojovací

Tato ulice spojuje *Horní Brašov* a *Mosteckou ulici*, odkud pochází její název je tedy jasné.

10.2.2 Pojmenování motivovaná směrem či budovou

Některé ulice, které nesly v předchozím období honorifikační název, se vracejí k názvům orientačního typu, to je příklad *Děkanské ulice* (dříve *Nikose Belojanise*), *Nádražní* (dříve *Gottwaldova* a *Leninova ulice*), *Veselské* (dříve *Ruská*) a *Vodňanské* (dříve *Vítězného února*).

Mnohé ulice v této kategorii také zůstaly beze změny. Jsou to ulice *Bechyňská, Bohunická, Brašovská ulička, Budějovická, Cihelná, K Jihotvaru, Kolodějská, Milevská, Mostecká, Solní, Písecká, Pivovarská, Pod Kostelem, Pod Parkem, Pod Prachárnou, Přívozní, Pod Tratí, Tábořská* a *Vltavská*.

Ke Hradu

V roce 2000 byla část ulice *Veselské* přejmenována na ulici *Ke Hradu*. Tato ulice vede od kruhového objezdu k místům, kde kdysi stával týnský hrad. Na místě bývalého hradu jsou dnes *Bedřichovy sady* s otáčivým hledištěm.

U Vodárny

Dříve se tato ulice jmenovala *Čs.- maďarského přátelství*. V devadesátých letech byla přejmenována. Dostala svůj název podle budovy vodárny, která se zde nachází.

U Zastávky

Původně se jednalo o část ulice *Komenského*, ta byla v tomto období přejmenována na ulici *U Zastávky*. Jde o ulici nacházející se na sídlišti *Hlinky* v blízkosti autobusové zastávky.

10.2.3 Pojmenování atypická pro městský katastr

Beze změny zůstávají ulice *Na Brodech, Pod Semencem, Orlická, Bojiště, Pod Lesem*.

Na Vinicích

Název *Na Vinicích* zahrnoval několik ulic v okrajové části města. V roce 1999 byly některé takto pojmenované ulice přejmenovány. Vznikly tak ulice:

Pod Rozhlednou – rozhledna se nachází na nedalekém kopci nad městem v místech, kde se říká *Na Spravedlnosti*, v minulosti zde totiž stávalo městské popraviště. Původně v těchto místech stával dřevěný altánek, ve 30. letech 20. století byl nahrazen dnešní železobetonovou rozhlednou.⁷⁶

Sadová – na konci této ulice se v minulosti nacházel starý ovocný sad.

V roce 2000 byla pak nově pojmenována další část ulice *Na Vinicích* jako ulice *Na Výsluní*. Název *Na Výsluní* byl zvolen snad proto, že tato ulice se nachází na jižní straně kopce, kam se po většinu dne opírá slunce.

⁷⁶ zdroj: <http://www.tnv.cz> [cit. 2012-03-28]

Další ulice spadající do této kategorie vznikají v souvislosti s novou výstavbou rodinných domů v okrajové části města. Svůj název získaly podle polí nacházejících se v okolí či podle typických plodin na polích pěstovaných. Zde jde o ulice: *Polní, Ječná, Žitná*.

10.3 Shrnutí

Po revoluci v roce 1989 mizí z uličního názvosloví taková jména ulic, která by upomínala na politické osobnosti minulého režimu u nás i v Sovětském svazu či jiným způsobem na tuto dobu odkazovala. Nová pojmenování s honorifikačním motivem se neobjevují. V některých případech se ulici vrátilo původní honorifikační jméno, např. ulice *Legií*. V jiných případech se honorifikační pojmenování jen pozměnila tak, aby reflektovala současnou politickou situaci – ulice *České armády*. Poměr honorifikačních názvů a názvů s orientačním významem je vidět na grafu níže.

Nejvíce nových názvů přibylo do skupiny pojmenování motivovaných směrem či budovou. Názvy ulic, které v předchozím období patřily do kategorie honorifikačních pojmenování, se vrátily ke svým původním názvům a přešly do kategorie pojmenování motivovaných směrem či budovou. Přejmenovány byly také ulice, jejichž název zahrnoval několik ulic najednou. Každá taková ulice byla pojmenována zvlášť a původní název zůstal jen částí ulice. To je příklad ulice *Na Vinicích*.

11. Klasifikace urbanonym podle způsobu tvoření

Slovotvorba se zabývá formou a významem jednoslovných pojmenování vzniklých na základě pojmenování už existujících, případně procesem jejich vzniku⁷⁷ Nejčastěji se nová slova tvoří derivací, odvozováním, jde o tvoření slov předponami, příponami, koncovkami nebo jejich kombinací, které se spojují s odvozovacím základem.⁷⁸ Jména ulic, o kterých tato práce pojednává, jsou tvořena většinou právě odvozováním. V názvech ulic se setkáme

⁷⁷ GREPL, Miroslav a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha 2000. s. 181.

⁷⁸ Hubáček, Jaroslav – Jandová, Eva – Svobodová, Jana. *Čeština pro učitele*, Praha 2002, s. 70.

s odvozováním substantiv i adjektiv. V případě substantiv jde o názvy jako *Brašov*, *Na Vinicích* či *Na Brodech*, v případě adjektiv se setkáváme s názvy *Příčná*, *Úzká* nebo *Spojovací*. Obecně lze říci, že převažují adjektiva.

11.1 Substantiva v uličním názvosloví

Urbanonyma ve tvaru substantiv najdeme hlavně jako předložkové názvy. Jsou zde zmíněna jen současná pojmenování. Nejsou zde zahrnuty změny pojmenování, kdy z názvu postupem času vymizela předložka (*Na Rámech* – *Rámy*) či naopak přibyla (*Bojiště* – *Na Bojišti*). Takovéto změny byly zachyceny v předchozích kapitolách, které sledovaly vývoj pojmenování v jednotlivých časových obdobích.

Celé pojmenování ve spojení s předložkou odpovídá nejčastěji na otázku „kde“ (s předložkami *na*, *pod*, *u*), méně pak na otázku „kam“ (s předložkou *k/ke*):

Nejpočetnější zastoupení má tvar instrumentálu ve spojení s předložkou *pod* (*Pod Rozhlednou*, *Pod Semencem*, *Pod Tratí*). Další početnou skupinou substantiv jsou urbanonyma v lokálu ve spojení s předložkou *na* (*Na Brodech*, *Na Vinicích*, *Na Výsluní*) a také urbanonyma ve tvaru genitivu ve spojení s předložkou *u* (*U Lípy*, *U Vodárny*, *U Zastávky*), méně pak v dativu ve spojení s předložkou *k/ke* (*Ke Hradu*, *Ke Kasárnám*). Substantivum může být jako součást pojmenování v genitivu bez předložky (*náměstí Mládeže*, *Legií*). Najdeme i několik pojmenování v nominativu (*Podskalí*, *Rámy*).

Tvoření substantiv odvozováním

Substantiva mohou být odvozena od z jiných substantiv (desubstantiva), z adjektiv (deadjektiva), z verb (deverbativa) nebo z adverbii (deadvèrbia).

Názvy míst pojmenovávají vnější nebo uzavřené prostory na základě výskytu substancí, ale také podle dějů. Odvozují se tedy nejen od substantiv, ale také od sloves a od dějových jmen. Spadají pod slovotvornou kategorii mutační.⁷⁹

⁷⁹ GREPL, M. a kol, *Příruční mluvnice češtiny*. Praha 2000. s. 118.

Mutace je proces, při kterém se mění lexikální význam slova, nové slovo označuje jinou skutečnost než slovo základové.⁸⁰

Na Bojišti – slovo odvozené od dějového substantiva *boj* sufixem **-iště**.

Na Brodech – toto slovo bylo odvozeno od slovesa *brodit* nulovým sufixem.

Pod Prachárnou – slovo odvozen od slova *prach* sufixem **-árna**. Jde o místo, kde byl uložen střelný prach.

Pod Rozhlednou – toto slovo je odvozeno od dějového substantiva *rozhled* sufixem **-na**.

Na Vinicích – slovo odvozené od substantiva *víno* sufixem **-ice**.

U Vodárny – název je odvozen od slova *voda* sufixem **-árna**.

Na Výsluní – slovo vzniklo předponově konverzním odvozováním, a to od základu *slun-* prefixem *vý-* a mluvnickou charakteristikou *-í* (*vý-slun-í*). Jde o místo, kam svítí slunce.

U Zastávky – název místa odvozený od slovesa *zastavit* sufixem **-ka**.

⁸⁰ ČECHOVÁ, M. a kol., *Čeština pro učitele*, Praha 2002, s. 72.

11.2 Adjektiva v uličním názvosloví

V uličním názvosloví Týna nad Vltavou se adjektiva objevují nejčastěji. Najdeme zde jak adjektiva odvozená ze substantiv (*Úzká*), tak adjektiva původní, tedy neodvozená. Urbanonyma mající podobu adjektiv lze rozdělit do několika skupin podle toho, z kterého slovního druhu byla daná pojmenování odvozena.

11.2.1 Adjektiva odvozená ze substantiv

Adjektiva odvozená ze substantiv rozdělují podle toho, zda se jedná o adjektiva relační či kvalitativní. Relační adjektiva vyjadřují vztah k jiné substanti a lze je na rozdíl od adjektiv kvalitativních měrově odstupňovat. Kvalitativní adjektiva nelze ani transponovat do samostatného pojmu, tedy vytvořit název vlastnosti.⁸¹

Adjektiva posesivní

Tato adjektiva vyjadřují obecně vztah k živému subjektu – *bratrův, psí*. Můžeme je dále dělit na **adjektiva individuálně posesivní**, ta vyjadřují různé vztahy k jedné osobě, nejčastěji jsou tvořena sufixy *-ův, -ova, -ovo*, případně *-in, -ina, -ino*. **Adjektiva druhově posesivní** vyjadřují vztah ke skupině osobě nebo druhu zvířat.⁸²

Adjektiva individuálně posesivní

Takto jsou tvořeny převážně honorifikační názvy ulic. U honorifikačních jmen obecně ovšem mluvíme o tzv. nepravém posesivním vztahu, který se vyvinul z posesivního motivu, ale nevyjadřuje reálné vlastnictví objektu.⁸³ Patří sem ulice: *Dewetterova, Havlíčkova, Husova, Jiráskova, Komzáková, Puchmayerova, Sakařova, Tyršova, Vojnova a Žižkova*.

Posesivnost může být vyjádřena genitivem adjektivního příjmení bez rodného jména, např. ulice *Komenského, Vinařického náměstí*, nebo i se jménem rodným *Matěje Kopeckého*.

⁸¹ *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Slovo tvorba, s. 165.

⁸² Tamtéž, s. 165–166.

⁸³ DAVID, J. *Smrčov, Brežněves a Rychlonožkova ulice: kapitoly z moderní české toponymie: místní jména, uliční názvy, literární toponyma*. Praha 2011, s. 35.

Adjektiva druhově posesivní

Sem patří ulice *Brašovská* a *Děkanská*, názvy jsou odvozeny od substantiv suffixem *-ská*.

Adjektiva relační vyjadřující vztah k místu

Jedná se o adjektiva odvozená od proprií nebo apelativ suffixy *-ní* a *-ká/-ská*. Sem patří ulice: *Bechyňská, Bohunická, Budějovická, Kolodějská, Malostranská, Milevská, Mostecká, Nádražní, Orlická, Písecká, Pivovarská, Polní, Předčická, Přívozní, Tábořská, Veselská, Vodňanská* a *Vltavská*.

Adjektiva relační vyjadřující obecný vztah

Tato adjektiva užitá pro názvy ulic vyjadřují jen zdánlivě původ z látky, rostliny či hmoty. Jde spíše o obecný vztah k základovému substantivu. Tvoří se suffixy *-ní, -ná, -ová*.⁸⁴ Názvy ulic byly zvoleny buď se vztahem k určitým okolnostem, nebo náhodně. Sem můžeme zařadit ulice: *Cihelná, Jabloňová, Ječná, Lipová, Průmyslová, Růžová, Solní* a *Žitná*.

11.2.2 Adjektiva odvozená z adverbii

Tato adjektiva se odvozují jen za účelem změny slovního druhu při zachování pojmového obsahu suffixy *-ní, -ná*.⁸⁵ Sem můžeme zařadit ulice: *Přední Podskalí, Zadní Podskalí, Příčná*.

11.2.3 Adjektiva neodvozená

Mezi neodvozená adjektiva, tedy adjektiva původní, lze zařadit v současné době jen jeden název ulice – *Úzká*. Ze starších názvů ulic by sem patřily ještě ulice *Nová* nebo *Velké* a *Malé náměstí*. Název vyjadřuje vlastnost dané ulice.

11.2.4 Adjektiva odvozená ze sloves

Tato adjektiva vyjadřují dějový příznak či vlastnost z děje plynoucí. Spadají pod slootovornou kategorii transpoziční, kdy slovo základové i utvořené mají společný základní význam, rozdíl je jen v příslušnosti ke slovnímu druhu.⁸⁶

⁸⁴ *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Slovo tvorba, s. 168.

⁸⁵ *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, 2003. Slovo tvorba, s. 180.

⁸⁶ DEJMEK, Bohumír. *Tvoření a stavba slov*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 24.

Spadá sem název ulice *Spojovací* – jedná se o adjektivum dějové, účelové, utvořené sufixem *-cí*, s významem účelu.

12. Urbanonyma z hlediska jejich utvářenosti

Urbanonyma (názvy ulic a dalších veřejných prostranství) jako celek můžeme dělit také podle jejich utvářenosti. Pojmenování ulic se tvoří z proprií, nebo z apelativ.

12.1 Názvy utvořené z proprií

12.1.1 Názvy ulic utvořené z antroponym

Sem můžeme zařadit například názvy utvořené z **rodného jména a příjmení**, ty však v současném uličním názvosloví nenajdeme, nicméně v minulosti se můžeme setkat s pojmenováním *Svatopluka Čecha*, *Nikose Belojannise* či *Julia Fučíka*.

Zastoupen je typ **rodné jméno a adjektivní příjmení**, v současném Týně najdeme jen jednu ulici, kterou sem lze zařadit, a to *ulici Matěje Kopeckého*.

Typ **příjmení adjektivní bez rodného jména** je zastoupen dvěma názvy: *ulice Komenského*, *Vinařického náměstí*.

Nejpočetnější je skupina názvů utvořená z **příjmení ve tvaru adjektiva posesivního** sufixem *-ova*, *-ovo*: *ulice Dewetterova*, *Havličkova*, *Husova*, *Jiráskova*, *Komzáková*, *Puchmayerova*, *Sakařova*, *Tyršova*, *Vojnova*, *Žižkova*.

12.1.2 Názvy ulic utvořené z toponym substantivního původu

- a) Typ předložka a substantivum utvořené (odvozené, složené): *Na Bojišti, Pod Semencem, K Jihotvaru;*

Substantivní názvy mohou být **jednoslovné neodvozené** – to je případ *ulice Rámy* (původně se jmenovala *Na Rámech*) a **jednoslovné odvozené** (sídlíště *Hlinky*). **Dvouslovné** substantivní názvy odvozené s adjektivem jsou: *Horní Brašov, Přední Podskalí, Zadní Podskalí.*

12.1.3 Adjektivní názvy ulic utvořené z toponym

Desubstantivní adjektiva relační se vztahem k místu

Zde se jedná typ „směr k městu, místu“ se sufixem **-ská, -ká**: *Bechyňská, Bohunická, Budějovická, Kolodějská, Milevská, Písecká, Předčická, Tábořská, Veselská, Vodňanská.*

Další je typ „směr k městské části“: *Brašovská, Malostranská, Hlinecká.*

Desubstantivní adjektiva relační se vztahem k hydronymům: *Vltavská, Orlická.*

12.2 Názvy utvořené z apelativ

Patří sem substantivní názvy v předložkovém spojení vzniklé z apelativ:

- a) **neodvozené**: *Ke Hradu, Pod Kostelem, Pod Lesem, Pod Parkem, Na Trubách, Pod Tratí, U Lípy;*
- b) **odvozené, příp. složené**: *Na Brodech, Na Vinicích, Na Výsluní, Pod Prachárnou, Pod Rozhlednou, U Vodárny, U Zastávky;*

Dále sem můžeme zařadit **desubstantivní adjektiva relační se vztahem k místu**, jedná se o typ se sufixy **-ní, -ská, -ká, -ová**: *Nádražní, Polní, Přívozní; Pivovarská, Mostecká* (původně *Mostní*).

Desubstantivní adjektiva relační vyjadřující určité okolnosti vztahu, typ se sufixy **-ná, -ní, -ová**: *Cihelná, Ječná, Žitná, Solní; Jabloňová, Lipová, Průmyslová, Růžová, Sadová.*

Desubstantivní adjektiva relační, druhověposesivní jsou zastoupena typem se sufixy **-ská**: *Děkanská.*

13. Abecední rejstřík ulic

Zde je uveden kompletní seznam současných ulic, které se nacházejí v Týně nad Vltavou. U každé ulice jsou uvedeny stránky, kde se o nich v práci mluví.

A

alej Míru - 20, 22, 40, 49, 65

B

Bechyňská - 45, 48, 50, 56, 58, 64

Bohunická - 29, 38, 43, 50, 56, 58, 63

Brašovská ulička - 34, 45, 50, 56, 58

Budějovická - 14, 22, 38, 43, 48, 50, 56, 58, 66

C

Cihelná - 45, 50, 56, 58

Č

České armády - 49, 52, 64, 66

D

Děkanská - 14, 25, 27, 33, 41, 56, 58, 63, 66

Dewetterova - 25, 28, 35, 36, 40, 49, 55, 57, 63, 65, 67

H

Havlíčková - 28, 29, 35, 38, 39, 40, 49, 55, 57, 64, 65

Hlinecká - 44, 58

Horní Brašov - 24, 31, 34, 40, 50, 58

Husova - 28, 30, 35, 38, 39, 40, 49, 55, 57, 63, 65

J

Jabloňová - 45, 56, 58

Ječná - 52, 56, 58

Jiráskova - 25, 26, 30, 35, 36, 40, 49, 55, 63, 65

K

K Jihotvaru - 46, 48, 50, 58, 64

Ke Hradu - 20, 26, 46, 51, 53, 58, 64, 67

Kolodějská - 46, 50, 56, 58

Komenského - 42, 51, 55, 57, 65

Komzáková - 32, 37, 42, 49, 55, 57, 65, 67

L

Legií - 22, 27, 32, 35, 36, 39, 41, 48, 49, 52, 55, 63, 64

Lipová - 45, 56, 58

M

Malostranská - 45, 56, 58

Matěje Kopeckého - 43, 49, 55, 57, 65

Mostecká - 25, 28, 33, 45, 50, 56, 58, 67

N

Na Bojišti - 47, 53, 54, 58

Na Brodech - 20, 28, 34, 38, 47, 51, 53, 54, 58

Na Trubách - 26, 58, 66, 67

Na Vinicích - 28, 34, 35, 38, 46, 51, 52, 53, 54, 58

Na Výsluní - 51, 53, 54, 58

nábřeží 5. května - 33, 43, 48, 49, 65,

Nádražní - 28, 34, 37, 39, 42, 44, 46, 50, 56, 58, 66

náměstí Míru - 15, 16, 20, 22, 23, 24, 26, 41, 48, 49, 65, 66

náměstí Mládeže - 43, 49, 53, 64, 66

O

Orlická - 47, 51, 56, 58

P

Písecká - 28, 34, 39, 45, 50, 56, 58

Pivovarská - 26, 27, 28, 39, 45, 50, 56, 58

Pod Kostelem - 46, 50, 58, 67

Pod Lešem - 47, 51, 58, 66, 67

Pod Parkem - 46, 50, 58

Pod Prachárnou - 25, 50, 54, 58

Pod Rozhlednou - 20, 51, 53, 54, 58, 66

Pod Semencem - 46, 47, 51, 53, 58

Pod Tratí - 20, 46, 50, 53, 58, 66

Polní - 50, 56, 58

Průmyslová - 50, 56, 58

Předčická - 56, 58

Přední Podskalí - 26, 27, 28, 34, 37, 44, 56, 58, 66

Příčná - 16, 50, 53, 56

Přívozní - 28, 34, 37, 40, 45, 50, 56, 58, 66, 67

Puchmayerova - 31, 36, 40, 46, 49, 55, 57, 63, 65

R

Rámy - 27, 28, 39, 53, 58

Růžová - 46, 56, 58

S

Sadová - 45, 51, 58, 67

Sakařova - 24, 30, 36, 40, 49, 55, 57, 65

Solní - 22, 28, 34, 37, 45, 50, 56, 58, 66

T

Táborská - 14, 20, 26, 28, 29, 38, 50, 56, 58, 66

Tyršova - 38, 39, 40, 49, 54, 57, 63

U

U Lípy - 46, 50, 53, 58, 67

U Vodárny - 40, 51, 53, 54, 58, 64

U Zastávky - 51, 53, 54, 58, 64

Úzká - 16, 24, 27, 28, 33, 37, 53, 55, 56

V

Veselská - 28, 44, 56, 58, 67

Vinařického náměstí - 22, 24, 27, 28, 40, 49, 55, 57, 65

Vltavská - 47, 50, 56, 58

Vodňanská - 44, 56, 58, 66

Vojnova - 44, 49, 55, 57, 65

Z

Zadní Podskalí - 27, 37, 44, 56, 59, 66

Ž

Žitná - 52, 56, 58

Žižkova - 28, 33, 35, 38, 39, 55, 57, 63, 65

Závěr

V bakalářské práci byly zpracovány názvy ulic a náměstí v Týně nad Vltavou od počátku 20. století do současnosti. Práce je rozdělena podle jednotlivých historických období počínaje přelomem století a konče současností. Při zkoumání původu jmen některých ulic bylo ale třeba jít hlouběji do minulosti, abych pochopila dějinné souvislosti a motivaci určitého pojmenování.

V jednotlivých obdobích jsem si všímala poměru honorifikačních názvů a názvů s orientačním významem. Lze říci, že nejvíce se honorifikace uplatňovala po vzniku samostatného československého státu v roce 1918. V této době nesly mnohé ulice jména významných politiků, kteří se zasloužili o vznik nového státu (*Masarykova třída, Wilsonovo nábřeží*), či jména po významných osobnostech našich dějin (*Husova, Žižkova ulice*). Obecně v tomto období docházelo k odstraňování takových názvů, které nějakým způsobem upomínaly na habsburskou monarchii, což ovšem není případ Týna nad Vltavou. Zde se nacházel jen jeden takový název, a to *Stromořadí Stefanie*, jehož jméno zůstalo nezměněno. Měnily se ale orientační názvy ulic, často ve prospěch honorifikačních názvů, např. *Děkanská ulice* na ulici *28. října, Lázeňská* na *Jiráskovu* apod.

Po roce 1939 v souvislosti se vznikem Protektorátu Čechy a Morava mizí honorifikační názvy ulic, jejich počet se snižuje na 6 z celkového počtu 29 ulic. Ponechána jsou jen taková pojmenování, která nikterak neupomínají na dobu první republiky, jsou spojena se starším obdobím dějin či upomínají na osobnosti významné pro Vltavotýnsko (*Dewetterova ulice, Jiráskova ulice, Puchmayerova ulice*). Nejvíce pak přibýlo pojmenování ulic s orientačním významem, a to motivovaných směrem či budovou (*Bohunická ulice, Zvěrkovická ulice, Ke Kasárnám*). V mnohých případech se ulice vracejí k pojmenování, které měly před rokem 1918 (*třída Legií* se znovu jmenovala *Lannova*).

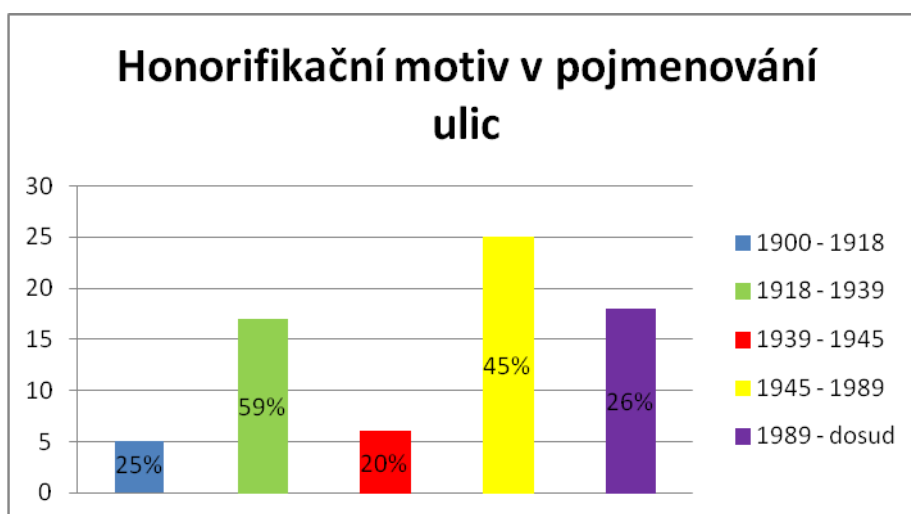
V poválečném období po roce 1945 se opět setkáváme s velkým nárůstem honorifikačních názvů. Objevují se dřívější pojmenování z první republiky (*Husova ulice, Masarykova třída, Tyršova ulice*). Se změnou režimu v roce

1948 přišla další výrazná změna v systému uličního názvosloví. Honorifikační pojmenování jsou dáвана k počtě sovětských a našich politických představitelů. (*Leninova ulice, Stalinova ulice, Gottwaldova ulice*), ale také k počtě národních hrdinů (*ulice národního hrdiny Julia Fučíka*, později *Fučíkova ulice*), na připomínku historických událostí (*Havlíčková ulice* byla přejmenována na ulici *9. května; Vítězného února*). V názvech s orientačním významem opět převažují pojmenování motivovaná směrem či budovou (*Bechyňská ulice, Milevská ulice, K Jihotvaru*). Přesto v tomto dlouhém období převažují urbanonyma orientačního typu.

V následujícím období, tedy od roku 1989 do současnosti, honorifikačních pojmenování ubývá, opět v souvislosti se změnou politické situace. Byly odstraňovány názvy upomínající na komunistický režim. Ulice se tak vrátily ke svým starším pojmenováním, případně byl název změněn tak, aby vyhovoval novým politickým poměrům (*České armády, ulice Legií, náměstí Mládeže*). Stejně jako v obdobích předchozích i nyní v uličním názvosloví s orientačním významem převažují pojmenování motivovaná směrem či budovou (*Ke Hradu, U Vodárny, U Zastávky*).

V každém z výše jmenovaných období převažují urbanonyma orientačního typu. Honorifikačních názvů je vždy méně.

Na grafu níže je vidět, jak se projevoval honorifikační motiv v jednotlivých zkoumaných obdobích. V jednotlivých sloupcích grafu je uvedena i procentuální hodnota zastoupení těchto ulic, je totiž nutné brát v potaz nově vzniklé ulice.

Podíváme-li se na to, jak se proměňovaly samotné názvy s honorifikačním motivem, zjistíme, že se objevují pojmenování po významných politicích (*Masarykova třída, Gottwaldova, Leninova*), významných osobnostech českých dějin (*Husova, Žižkova, Komenského*), po spisovatelích (*Jiráskova, Svatopluka Čecha*), hudebních skladatelích (*Komzákova*) či například po osobnostech, které jsou významné pro Vltavotýnsko (*Dewetterova, Sakařova, Vinařického náměstí*).

V letech 1900–1918 jsou honorifikační názvy ještě poměrně málo zastoupeny, objevují se jen pojmenování po osobnostech spjatých s historií města či známých z politického života, nebo po významných podnikatelích (*Jirsíkova ulice, Riegrovo náměstí, Vinařického náměstí, Lannova třída* apod.).

V následujícím období 1918–1939 je nejčastěji zastoupené pojmenování po osobnostech politického života (*Masarykova třída, Habrmanova ulice, Štefánikův most* atd.), častěji se také objevují pojmenování po spisovatelích (*Jiráskova ulice, Havlíčkova ulice, Svatopluka Čecha*) nebo po osobnostech spjatých s historií města (*Puchmayerova, Dewetterova, Švehlova ulice, Hanzlíkova stezka* apod.).

V letech 1939–1945 nebyly odstraněny všechny honorifikační názvy, některé názvy po osobnostech spjatých s historií města zůstaly (*Dewetterova ulice, Puchmayerova ulice, Sakařova ulice*). Názvy na počest politiků spjatých s první republikou byly nahrazeny jinými: *Wilsonovo náměstí – Schumandlovo náměstí – náměstí Reinharda Heydricha*.

V období 1945–1989 se nejčastěji objevují pojmenování po významných událostech a místech (*nábřeží 5. května, ulice 9. května, Vítězného února* apod.), často se objevují také pojmenování po osobnostech spjatých s historií města (*Matěje Kopeckého, Sakařova*) či po osobnostech spjatých s politickým životem (*Leninova ulice, Gottwaldova ulice* apod.). Některá z nich zůstala do současnosti (*nábřeží 5. května*). Setkáme se zde i s pojmenováním vztahujícím se k celospolečenským jevům (*alej Míru, náměstí Míru*), ale i s pojmenováním honorifikujícím určitou společenskou skupinu (*náměstí Pionýrů*), obranné složky (*ulice Čs. armády*).

V období od roku 1989 do současnosti převažují honorifikační pojmenování po osobnostech spjatých s historií města (*Dewetterova, Matěje Kopeckého, Vojnova* apod.) Setkáme se ale i s pojmenováním honorifikujícím určitou

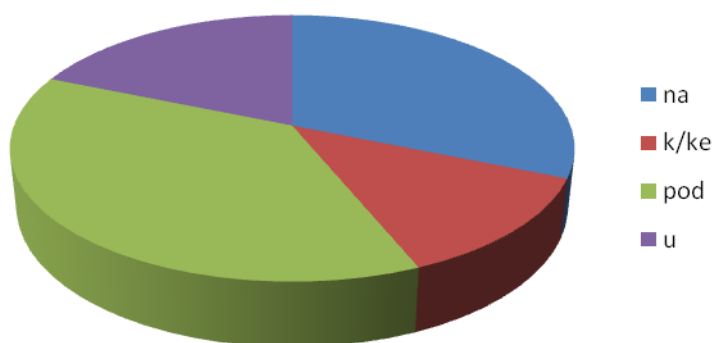
společenskou skupinu (*náměstí Mládeže*), obranné složky (*ulice České armády*).

Co se přejmenování týče, nezměněn zůstal název ulice *Na Trubách*, od svého vzniku až do současnosti se tato ulice jmenuje stejně. Jedná se o jednu z nejstarších ulic v Týně nad Vltavou. Původní jméno zůstalo i ulici *Na Rámech*, zde se jen v průběhu doby objevovala či mizela předložka *na*. Také ulice *Přední* a *Zadní Podskalí* zůstávají ve všech zmiňovaných obdobích beze změny. Dále sem lze zahrnout ještě *Úzkou uličku* a *Pivovarskou ulici*.

Se změnou názvu v čase se nejčastěji setkáme u dnešního *náměstí Míru*, které v minulosti neslo různá pojmenování. Na počátku 20. století neslo název *Velké náměstí*, v době první republiky *Riegrovo náměstí*, po 2. světové válce *náměstí Dr. E. Beneše*, v době komunistického režimu *Stalingradské náměstí*, později *náměstí Míru*. Vícera přejmenování se dočkala i *Děkanská ulice*, tento původní název se v roce 1920 změnil na *ulici 28. října*, v době komunistického režimu nesla ulice název *Nikose Belojannise* a v současné době se opět jmenuje *Děkanská*.

Z hlediska slovo tvorného můžeme říci, že v uličním názvosloví převažují adjektiva, a to adjektiva odvozená, relační: *Budějovická, Tábořská, Vodňanská; Nádražní, Přívozní, Solní* apod. Substantiva jsou v názvech ulic méně početná. Většinou se jedná o předložkové spojení. Nejčastější jsou názvy s předložkou *pod*: *Pod Tratí, Pod Rozhlednou, Pod Lesem* apod. Níže je vidět zastoupení jednotlivých předložek.

Zastoupení předložek v substantivních pojmenováních

Cílem práce bylo přispět k onomastice města Týn nad Vltavou. Pro tuto práci byl vytvořen soupis uličních názvů v průběhu času od počátku 20. století do současnosti. Byly zachyceny změny v jednotlivých obdobích. U každého pojmenování je uvedena jeho motivace. Motivaci několika pojmenování není zcela jasná (*Okresní ulice*). Urbanonymům byla věnována pozornost i z hlediska slootovorného. Nejčastěji se v uličním názvosloví setkáme s adjektivy, a to s adjektivy odvozenými (*Veselská, Mostecká, Přívozní ulice, Ječná, Sadová*). Zastoupení substantiv je menší, převládají předložková spojení (*K Jihotvaru, Na Trubách, Pod Kostelem, U Lípy*).

V současném uličním názvosloví převažují názvy propriálního původu, a to názvy vytvořené z antroponym (*Dewetterova, Komzákova*). Názvy apelativního původu jsou zastoupeny méně. Převažují zde Patří sem substantivní názvy v předložkovém spojení vzniklé z apelativ (*Ke Hradu, Pod Kostelem*).

Prameny:

Pamětní kniha Týna nad Vltavou I. 1836–1933. Státní okresní archiv České Budějovice.

Pamětní kniha Týna nad Vltavou II. 1934–1980. Státní okresní archiv České Budějovice.

Soupis názvů ulice z roku 1939 – Archiv města. Státní okresní archiv České Budějovice.

Plán Týna nad Vltavou 1993.

KARÁSEK, Bedřich: *Historie pojmenování ulic v Týně nad Vltavou* – rukopis, Městské muzeum Týn nad Vltavou.

Týn nad Vltavou v letech 1981–1986. Městský národní výbor v Týně nad Vltavou 1986.

Seznam literatury:

Hubáček, Jaroslav – Jandová, Eva – Svobodová, Jana *Čeština pro učitele*, Praha: Vade Mecum, 2002.

DAVID, Jaroslav. *Smrdiv, Brežněves a Rychlonožkova ulice: kapitoly z moderní české toponymie: místní jména, uliční názvy, literární toponyma.* Praha: Academia, 2011.

DAVID, J. – HARVALÍK, M. – ČORNEJOVÁ, M. (eds.). *Mnohotvárnost a specifická onomastiky.* Ostrava – Praha: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě a Ústav pro jazyk český AV ČR, 2010.

DEJMEK, Bohumír. *Tvoření a stavba slov.* Olomouc: Nakladatelství OLOMOUC, 2002.

GREPL, Miroslav et al. *Příruční mluvnice češtiny.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003.

HARVALÍK, Milan. *Synchronní a diachronní aspekty české onymie*. Praha: Academia, 2004.

KARÁSEK, Bedřich. *Průvodce Týnem nad Vltavou a okolím*. Týn nad Vltavou: Nákladem musejního spolku, 1936.

KOVÁŘ, Daniel – KOBLASA, Pavel. *Ulicemi města Českých Budějovic*. České Budějovice: Veduta, 2005.

KRAUSOVÁ, Martina. *Malý zábavný průvodce Týnem nad Vltavou a okolím*. Týn nad Vltavou: Město Týn nad Vltavou, 1999.

KUČA, Karel. *Města a městečka Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku Str - U (VII. díl)*. Praha: Libri, 2008.

OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. – MATÚŠOVÁ, J. *Slovník pomístních jmen v Čechách. II, (B-Bau)*. Praha: Academia, 2006.

SAKAŘ, Josef. *Dějiny města Týna nad Vltavou a okolí. Díl I., Do zániku hradu Týna r. 1698*. Týn nad Vltavou: Nákladem Bohuslava Kučery, 1935.

SAKAŘ, Josef. *Dějiny města Týna nad Vltavou a okolí. Díl II., Století osmnácté*. Týn nad Vltavou: Nákladem Bohuslava Kučery, 1935.

SAKAŘ, Josef. *Dějiny města Týna nad Vltavou a okolí. Díl III., 1790-1848*. Týn nad Vltavou: Nákladem Bohuslava Kučery, 1936.

SAKAŘ, Josef. *Dějiny města Týna nad Vltavou a okolí. Díl IV., 1849-1900*. Týn nad Vltavou: Nákladem Bohuslava Kučery, 1936.

SUDOVÁ, M. – PROCHÁZKA, L. *Vltavotýnsko*. Praha: Paseka, 2007.

ŠMILAUER, Vladimír. *Úvod do toponomastiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 1, a/j. Praha: Diderot, 1999.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 2, c/f. Praha: Diderot, 1999.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 3, g/j. Praha: Diderot, 1999.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 4, k/l. Praha: Diderot, 1999.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 5, m/l. Praha: Diderot, 1999.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 6, p/r. Praha: Diderot, 1999.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 7, s/š. Praha: Diderot, 1999.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 8, t/ž. Praha: Diderot, 1999.

Internetové zdroje:

www.jardavid.ic.cz [cit. 2011-08-17]

<http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=186> [cit. 2012-04-20]

http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Valerián_Jirsík [cit. 2012-02-17]

<http://www.old.tnv.cz> [cit. 2012-03-20]

<http://www.tnv.cz> [cit. 2012-03-28]

http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0560_00.htm [cit. 2012-04-28]

<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1977-110> [cit. 2012-02-15]

http://pl.wikipedia.org/wiki/Nikos_Belojannis [cit. 2012-04-25]

http://cs.wikipedia.org/wiki/Pionýrská_organizace_Socialistického_svazu_mládeže [cit. 2012-03-22]

Seznam příloh:

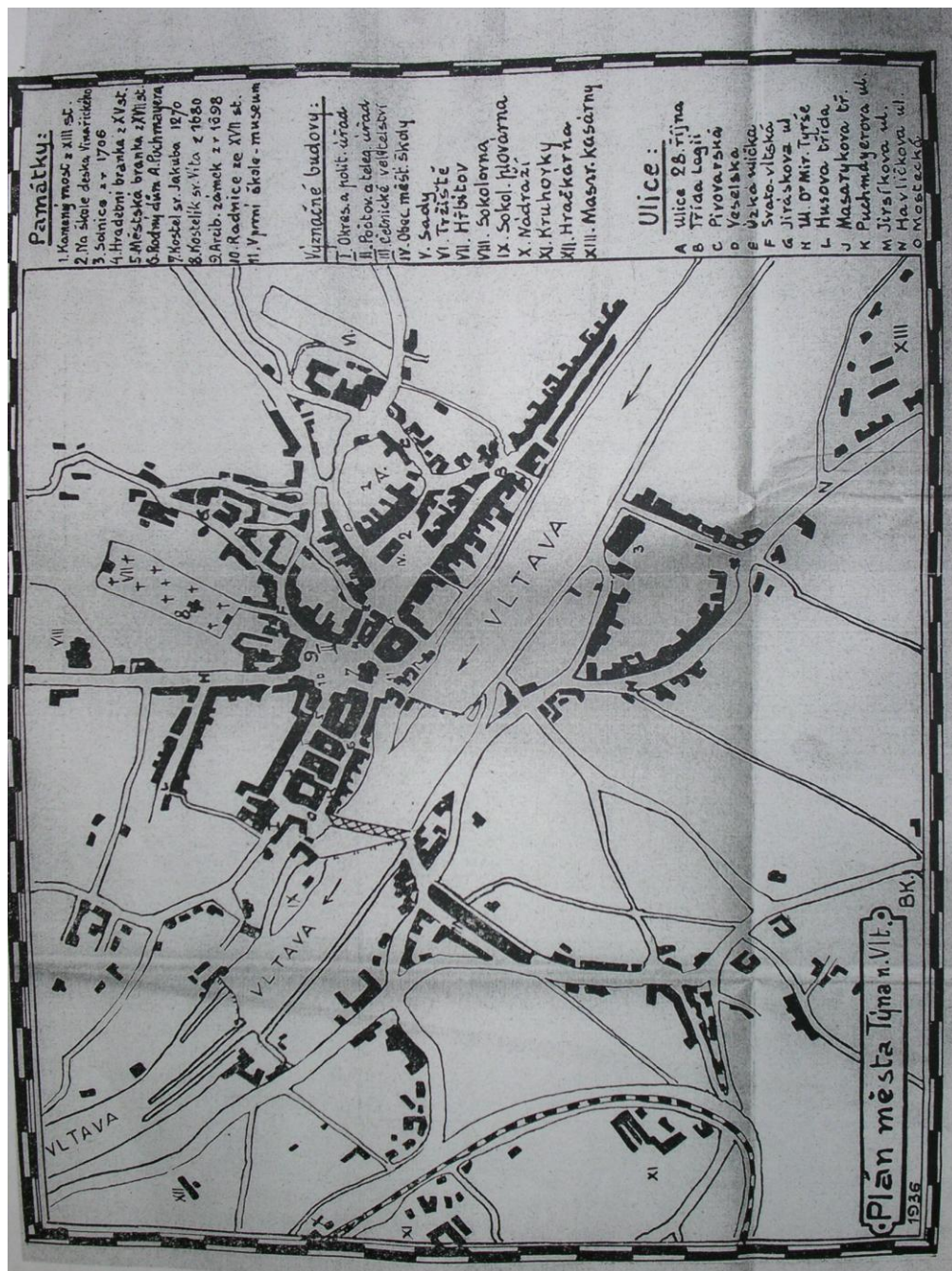
Příloha č.1: plán města Týna nad Vltavou 1936

Příloha č. 2: plán města Týna nad Vltavou 1993

Příloha č. 3: Historie pojmenování ulic v Týně nad Vltavou

Přílohy:

Příloha č.1: plán města Týna nad Vltavou 1936

Příloha č. 2: plán města Týna nad Vltavou 1993

